

Forfatter: Helmut Moltke

Titel: Feltmarchal Grev Moltkes Breve fra Rusland

Citation: Helmut Moltke: "Feltmarchal Grev Moltkes Breve fra Rusland", i *Feltmarchal Grev Moltkes Breve fra Rusland*, J. Gandrup & Co.s Forlag., s. i. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002031559-000-root.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Feltmarchal Grev Moltkes Breve fra Rusland

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

FELTMARECHAL

GREV MOLTKE

BHEYE FRA RUSLAND.

KJØBENHAVN.

J. GANDRUP & CO.S FORLAG.

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO.
1877.

s. ii

s. 1

Peterhof, den 15de August 1856.

Saaledes som Vejret var, da vi gik fra Berlin, kunde vi gjøre sikker Regning paa at faa en slem Overrejse, og — den gik ganske fortræffelig. Min Blyants Depeche fra Swinemünde har du forhaabenlig allerede faaet i Onsdags. Dér havde den stærke Blæst allerede lagt sig noget, og da jeg saa' de to store Krigs- dampere, kunde jeg nok tænke, at der vilde høre ganske artige Bølger til at bringe dem ud af deres Ro.

Det varede temmelig længe, inden Keiserinden *) havde taget Afsked med sine Søskende, og imidlertid indrettede vi os paa Korvetten »Græmeschtschik« (le tonnant). Henimod Kl. 7 gik Kongen **) ombord paa „Nagler“ og s. zskød hurtig som en Pil forbi os; de russiske Krigsskibe mandede Ræer, Musikken spillede op, og nu gik Afrejsen for sig. Fremfor Alt kom det an paa at vende de to Leviathaner med Stævnen mod Rusland. I det snevre Farvand kunde de ikke foretage denne Vending med deres egne Skovle, og den lille Dampslæber maatte tage et Par Gange fat for at vende de svære Masser. Men saasnart de først havde Retningen, skovlede de væk langs den mer end tusinde Fod lange Molo ud i den aabne Sø.

Jeg maatte nu give mig Skjæbnen i Vold og besluttede først at indtage en solid Souper, før jeg trak mig tilbage til min Kahyt for dér at afvente, hvad der vilde komme.

„Faites un peu amarrer vos effets“, saaledes lød det trøstelige Raad, jeg fik med ned. Mit »Hotel« havde en Façade paa ét Vindu, og dette Vindu bestod af en Glasklump, saa stor som en Haand, men stor nok til at belyse min Elendighed. Møblementet var ret tarveligt og bestod væsenligst af den Kjæde, der gaar fra Rattet og til Roret, og som bevægede sig uafadeligt med en forfærdelig Snorken.

Da der ikke var Tale om Sengetæpper, svøbte jeg mig feltmæssig i min Kappe, lagde s. 3mig paa la couchette, sukkede og sov fast og uafbrudt til den lyse Morgen.

Min Opvaagnen paa den kolde, graa Dag var alt andet end behagelig. „Je suis fâché de de vous dire qu'il y ait des moutons“! raabte General Philosophof, der paa den elskværdigste Maade gjorde Honneurs paa „le tonnant“, ned til mig. Disse „moutons“ ere nemlig de hvide Skumbølger, der altid gaa forud for en stiv Kuling.

Jeg overgav mig til allehaande melankolske Betragtninger, og i tre Gange fireogtyve Timer kan man anstille adskillige saadanne. Fra begge Sider lød klagende Toner gennem de tynde Bræddevægge, der skilte mig fra mine Lidelsesfæller. Jeg var ude af Stand til blot at nyde en Kop Kaffe og slæbte mig for at undgaa den kvalme Kahytslugt op paa Dækket.

Friedrich havde allerede lige fra igaar ligget i sidste Aandedræt, og jeg bestræbte mig for med Opbydelse af alle mine Sprogkundskaber og ved Pantomimer at bevæge Skibsdrengen Murawief til at interessere sig for min hjælpeløse Tilstand. En Madras blev bragt op, og det eneste Middel mod Søsyege bragt i Anvendelse: Liggen og Holden for.

s. 4Men med hver Time blev det bedre. Blæsten tog af, Skibet var meget bredt og dets Rullen ubetydelig. Ved Middagstid forstod jeg allerede halvt en fransk Roman, som den forsynlige Fyrst Trubetzkoi havde taget med fra Paris. Henimod Aften anstillede jeg nogle vaklende Forsøg paa at gaa, og efterat denne Dag var gaaet under streng Faste, sov jeg ogsaa den anden Nat trods Talglugten og Skibets Gyngen.

Ganske undselig gjorde jeg et Forsøg paa min Kaffe, med nogle Samvittighedsnag prøvede jeg Kl. 11 om lidt Sild, lidt koldt Kjød og Rødvind vilde glide ned, og derpaa med mere Tillid en fortræffelig Diner. En gammel Malaga, god Lafitte og Champagne frappé hjalp over les côtelettes truffées og les artichaux, som ellers let kunde være blevne fordærvelige.

Den uforlignelige Karavanethe fra Kiächta manglede ikke til Aften, og da Alt gik saa godt, risikerede jeg endnu en Souper, ved hvilken jeg med venligste Tanker drak din Skaal i Champagne, idet jeg forestillede mig dine Bekymringer for mig just i det Øjeblik, da jeg nok saa galant tømte mit Glas. Tilfredsheden boer ofte, hvor man ikke søger den, paa en gyngende Skibsplanke, medens Sorg og bitter Nød valse under Balsalens straalende Lysekroner.

s. 5 Denne vendredi gras var desuden rig paa meget Interessant. Om Formiddagen vare vi komne »Olaf« saa nær, at man kunde hilse paa de andre Herrer af Følget.

Kejserinden lod spørge, hvorledes det gik os; vi svarede naturligvis, at vi befandt os i bedste officielle Velgaaende og erkyndigede os om Hendes Majestæts Sundhed. Svaret var: »Idag gaaer det, Gud ske Lov, meget godt«, hvoraf vi sluttede, at det igaar havde staaet daarlig til.

Denne lille Correspondance blev ført ved Hjælp af tredive eller fyrretyve brogede Flag, der efterhaanden bleve hejsede op paa Stormasten. Da kom der et stort russisk Krigsskib forbi os fra den finske Kyst og hilsede Kejserflaget ved en rullende Skytstorden fra begge Dæk. Græmeschtschik udtalte i Olafs Navn sin Tak ved enogtredive kraftige Ord fra sin Malmstrube.

Saasnart Solen var gaaet ned, hørte Blæsten fuldstændig op. Fuldmaanen skinnede ned gennem Skyens Rifter, Luften var mild, og Bølgerne skvulpede sagte mod Skibssiderne.

Hver halve Time lyste Olaf op med bengalske Flammer, hvilket blev besvaret af os. Det skete for at sikre sig imod, at den lille s. 6 Græmeschtschik hverken var sakket agterud eller kommen for tæt paa. Jeg spadserede omkring paa Dækket til Klokken 2.

Idag havde vi et ganske fortræffeligt, solklart Vejr. Fra begge Sider traadte først Øerne frem med deres Fyrtaarne, derpaa de sammenhængende Kyster. Jo længere vi kom ind i den finske Bugt, des glattere blev Søen. Da vi kunde befrygte at indtræffe tidligere, end Kejseren ventede os, gik vi fordetmeste kun med halv Kraft.

Ved Middagstid talte jeg over tohundrede Sejlere, som benyttede den netop nu indtraadte sagte Nordenvind til at løbe ud fra Kronstadt. Snart dukkede da ogsaa det nordiske Venedig frem af Havet. Mægtige Fæstningsværker af Kvadersten, omgivne af 3 Rækker Kasematter og armerede Platformer, liggende paa alleslags smaa Øer, en sand Masteskov i Koffardihavnen. Bagved i Flaadens Leje Marinens Uhyrer, som selv fighting Charley ikke formaaede at lokke ud af deres majestætiske Ro, da den lagde sig ligeoverfor dem paa en Afstand af noget over Skudvidde *).

s. 7 Men hvilken Modtagelse dens begede Dreng vilde have faaet, hvis den var kommen noget nærmere, det kunde vi gjøre os den mest levende Forestilling om. Thi saasnart »Olaf« var kommen omtrent totusind Skridt fra Fæstningen, saa væltede med ét tykke, hvide Skyer ud af alle disse Taarnes, Kasematters, Liniers og Batteriers Skydeskaar, og strax derpaa lød et Tordenbrag, der næsten overdøvede vor egen Kanonadekoncert, endskjøndt Skibet gennemrystedes deraf. Et engelsk Krigsskib paa 80 Kanoner, som her laa for Anker, stemte iøvrigt muntert i med. Det havde benyttet Solskinnet til at holde Stovvask, og flagede med utallige af Besætningens Buxer og Skjorter i alle Farvenuancer. Da Kejserindens Ankomst utvivlsomt var bekjendt, saa talte dette for John Bull's Ugenerthed.

Nu skød en meget smal Damper med to Skorstene forbi os, det var Storamiralen, Storfyrst Constantin *), derpaa fulgte Kejseren **), der ilede sin Moder imøde.

Man havde knap holdt det for muligt, at denne høje Dame med sit svage Helbred kunde s. 8 staale Rejsen fra Wildbad i Alperne til Nevas Bredder. Men hun havde nu engang sat sig for, om det saa skulde koste hendes Liv, at være tilstede ved Sønnens Kroning for at tildele ham sin Velsignelse, saaledes som det er dette Lands smukke gamle Skik. Og hvad denne Dame vil, det vil hun for Alvor.

Vi vare naturligvis Alle paa Dækket i Gala og begave os nu i dette accoutrement ombord paa det smækre Storamiralskib »St. Petersborg«.

Tænk dig nu alt dette sat anderledes i Scene, for Exempel paa en regnfuld Dag, med høj Sø, med kvalmende Søsyege, saa vil du indrømme, at vor Stilling kunde have været skrækkelig. Hurtig glede vi imidlertid i den skønne Virkelighed over den spejlglatte Sø ind under den nærliggende Kyst. Tilvenstre skinnede i den taagede Horizont Noget, som man, hvis det ikke havde været højlys Dag, vilde have antaget for en lysende Stjerne. Det var den forgyldte Kuppel af Isaaskirken i St. Petersborg.

Snart landede vi ved den smukke, brede Trappe ved Peterhof. Kejserinden var allerede kommen igennem de paraderende Tropper, men endnu var der en utrolig Trængsel af Militære s. 9 og Hofcharger, bedækkede med Stjerner og Baand. Vi bleve imidlertid snart tagne tilfange af en galonneret Tjener og indspærrede i en Cab, der gennem en Allé af Springvande førte os til Slottet og derfra til vore Boliger, hvor en Sværm Tjenere og

Eqvipager staa til vor Raadighed.

Da jeg nu har bragt mig lykkelig i Land, og Klokken er bleven ti, slutter jeg for idag med et hjerteligt Godnat. Mit Brev skal først afsted imorgen Formiddag, og jeg kan derfor imorgen tidlig fortælle videre, før mine Landindtryk udviske de maritime Erindringer. Efterat jeg nu i tre Nætter ikke har været af Klæderne, er den nette Seng med sine gode Madrasser og stukne Silketæpper dobbelt indbydende.

s. 10

Lørdag den 16de August,

Det vidtløftige Slot Peterhof, som blev bygget af Peter I og udvidet af hans Datter Elisabeth, staa ligesom St. James Palladset egentlig kun til Stads. I vidtløftige Parkanlæg ligge rundt omkring Slottet de Villaer og Landsteder, som den kejserlige Familie og deres Gjæster bebo. I et af disse Huse bo nu Prins Hohenzollern, Heinz, Katte og jeg.

Jeg har et smukt, rummeligt Værelse med en venlig Udsigt til det Grønne og, hvad der her i den kolde Egn er uvurderligt, som ligger paa Solsiden. Alligevel har jeg inat maattet tage min Kappe til Hjælp.

Strax efter Ankomsten fik jeg Besøg af Grev Münster og den Prinsen*) adjungerede s. 11kejserlige Fløjadjutant von Mirbach. Der var Marechalstaffel (Vaabenfrakke uden Kaarde); jeg traf dér vor Gesandt Werther og den unge Grev Werther-Beuchlingen, som du kjender. Efter Bordet var der Præsentation.

Kaffen nød vi paa Slottets Balkon, hvorfra man har en herlig Udsigt til den Række prægtige Vandspring, som findes foran hele den betydelige Façade, og som idetmindste har den Fordel, at de ikke blive drevne med Damp, men komme fra en naturlig og rig Kilde.

Efterat Taflet var hævet, kom paa en oprakt Finger strax min Iswoschtschick (Kusk) springende, greb Tøjlerne, som han førte med langt udstrakte Hænder, satte sig paa Tøjleenderne, lænede sig tilbage, og afsted gik det i skarpeste Trav i den aabne Droschke gennem de vidtløftige Anlæg om Peterhof.

Archimedes søgte et Støttepunkt udenfor Jorden for at løfte den ud af sin Bane. Peter den Store fandt det for sine Reformer i de af ham erobrede Provinser. Dér byggede han sin s. 12europæiske Stad og, da den var færdig, Peterhof for at se, hvorledes den tog sig ud.

Slottet er en temmelig vidtløftig treetages Bygning i fransk Stil. Den staa ved Gallerier i Forbindelse med to Pavilloner. Farven, Gult og Rødt, svarer til Tagets Jernblik og Kuplernes rige Forgyldning. Bygningen staa paa en omtrent fyrretyve Fod høj Terrasse, der dannes af Terrainets naturlige Skraaning mod den finske Bugt. Det omtrent tusind Fod brede Rum til den egentlige Strandbred udfyldes af Parkanlæg. Lige for Slottets Midte fører et bredt muret Bassin til Landgangstrappen ved Havet, paa begge Sider omgivet med en Række Springvand, der saaledes danne en højst ejendommelig Allé af Vandstraaler. Langs disse løbe Gangene og Vejene, og det Hele omgives af høje sorte Graner, mellem hvilke man ser ud over denne Forgrund til Søen og i Horisonten skimter den finske Kyst. Hele Arrangementet gjør et overraskende Indtryk.

Ogsaa Parken er ret smuk og faar sin ejendommelige Karakter ved de talrige Vandspring. De største Straaler, ogsaa de foran Grotten midt for Slottet, kunne vel være af Tykkelse som en Arm og springe vel omtrent en halvtreds eller tredsindstyve Fod højt; de s. 13ere altsaa hverken at sammenligne med Wilhelmhöhes eller Sanssoucis. Men der er et uendeligt Antal af dem. Overalt i Træernes Skygge plasker og bruser det ud af Templer og Statuer i Kaskader og Bassiner.

Grønsværet er ganske vist ikke det naturlige Fløjil som ved Windsor eller det kunstige som ved Glienicke*), men det er dog frisk og grønt. Træsarterne repræsenteres af Ellen, Pilen, Fyrren og især af Birken med sin hvide Stamme, Egen er sjelden, Linden og Elmetræet ere plantede og opelskede. De skarlagenrøde Rønnebær træde istedetfor blomstrende Smaabuske. Stokroser, Georginer, disse melankolske Efteraarsbedudere, inden det endnu var Sommer, ere de eneste Blomster, som sprede lidt Farvevexel i det fremherskende Grønne. Alle de øvrige Planter ere exotiske. Man mærker rigtignok paa Vegetationen, at vi her bo netop dobbelt saa nær ved Polen som ved Æquator.

Det som jeg synes bedst om ved denne Park, og som har overrasket mig mest, er en virkelig tysk Bæk, som skummer ned over store Granitblokke. Saa meget Fald havde jeg ikke ventet at finde i det flade Rusland ligefra Waldai til Havfladen.

s. 14Det har altid været mig ubegribeligt, hvorfor Havekunstnerne absolut ville anlægge Vandfald istedetfor at benytte de møjsommelig dannede Fald til at frembringe en rislende og plaskende Bæk. Saadan en forpint Bæk skal nu springe over et Brædt ned i en sex Fod dyb Afgrund for saa at liste sig flov videre, medens den ikke rigtig véd, hvor den skal hen, om den maaske ikke skal løbe op ad Bakke igjen. Der mangler blot, at Katarakten først skal slippes løs, naar Tilskueren staa der med højt optrukne Bryn for at falde i Forbavelse.

Bækken i Peterhof er Natur, og hvis Forellen kan finde sig i tredsindstve Graders nordlig Bredde, saa er her et Sted for den. Højere oppe har man stemmet de vandrige Løb op til hele Søer, som ere omgivne med Træer og tildels meget smukke Landsteder.

Hver har her bygget efter sit eget Hoved og sin egen Smag. Der findes italienske Villaer med de karakteristiske firkantede Taarne, flade Tage, fritstaaende Trapper, Verandaer og Statuer; saa kommer et manor i sachsisk-normannisk Stil, med svære Gavle, fremspringende Karnapper og brede Vinduer; fra en Birkeskov titter et Schweizerhus frem med sin hvide Gavl og udskaarne Balkon. De floste Huse ere s. 15imidlertid af Træ, bedækkede med Jernblik, som oftest malet rødt eller især grønt. Alle ere mer eller mindre beregnede paa en Sommer, der ikke altid indtræffer, og som iaar synes betænkt paa ganske at udeblive. Den Dag, vi landede, var næsten den eneste rigtig smukke Sommerdag, som vi have havt her.

Man kører overhovedet ikke ud i Rusland uden at have sin Kappe med, og ogsaa vort Klima er af den Beskaffenhed, at vi burde gjøre os dette til Regel. Thi hvad enten Vejret er godt eller daarligt, kommer Kappen til Nytte enten mod Støv eller mod Regn.

Jeg svøbte mig altsaa i min lune Kappe og vendte nu hjem efterat have raabt mit „domoi“, ellers havde min Isvoschtschik jaget til St. Petersborg med mig.

Idag, den 16de August, have vi knap 10 Graders Varme. Næsten alle Mennesker have Ild i Kaminen, men da jeg ikke kan bekvemme mig til at lade fyre i, er jeg trukket i Vinterdragten. General Schreckenstein, der boer i Stueetagen, har ladet lægge i Kaminen. Det regner fra den graa Himmel, og Blæsten gratulerer os til, at vi befinde os paa Landjorden.

Dagen blev udfyldt med et Besøg hos den kejserslige Familie. Vi »rejste« paa Visitter; s. 16thi Strelna, hvor Storfyrst Constantin boer, ligger halvanden tyske Mil fra Peterhof i Retning af St. Petersborg, medens Sergmosch, Storfyrstinde Maries *) Palais, ligger nogle Werster i modsat Retning ad Oranienbaum til.

Efterat hele Prinsens Følge og de til Sammes Tjeneste befalede russiske Herrer, General Mansurof og Oberst Mürbach, havde samlet sig, kørte vi først til Kejseren, der har taget Bolig i en lille, meget tarvelig Cottage. Ministrene Dolgoruki, Perofski og Grev Schuwalof kom med deres Portefeuller ned ad en lille Trappe, derpaa viste Kejseren sig selv.

Han gjorde et meget behageligt Indtryk paa mig. Han har ikke den plastiske Skjønhed som hans Fader, heller ikke har han dennes Marmorstrenghed, men han er en sjelden velskabt Mand af en majestætisk Holdning. Han ser noget angrebet ud, og troligt er det, at Begivenhederne have præget en Alvor i hans ædle Træk, der kontrasterer med det velvillige Udtryk i hans store Øje. I ingen Nation er Monarkens Personlighed af større Vægt end i s. 17Rusland, thi intetsteds er en mere uindskrænket Magt lagt i hans Hænder end her.

Alexander har ved sin Tronbestigelse *) fundet Europa i Vaaben mod sig, og han har i det Indre af sit umaadelige Rige Forbedringer at gennemføre, som nok kunne trænge til en fast Hand; skulde han da ikke gaa sin store Opgave imøde med Alvor?

Prinsen forestillede os enkeltvis, og Kejseren forstod med stor Lethed at sige Enhver af os noget Passende. Han taler fuldkommen flydende og korrekt Tysk og Fransk og har et ualmindelig værdigt og dog forbindtligt Væsen.

Derfra gik Rejsen til Alexandra, et smagfuldt men meget lille Landsted, hvor Kejser Nikolaus dog engang har boet med hele sin talrige Familie. Siden have Børnene faaet deres egen Husstand, kun Enken og den yngste Søn ere endnu forblevne der **). For Tiden boer ogsaa Prins Friedrich Wilhelm her hos sin Tante. Kejserinden var mageløs. »Lad dem Allesammen komme nærmere,« sagde hun, idet hun tog Sæde paa en Stol, »En ad Gangen, thi saa langt borte kan jeg ikke se dem«. Hver af os gav s. 18hun Haanden at kysse, og Alle havde hun noget Venligt at sige. Vi vare jo hendes kjære Landsmænd. Tilsidt vilde hun vide, hvem af os der endnu dansede, hun saa' gjerne glade Mennesker om sig. Hun spøjte, lo og syntes ret fornøjet.

s. 19

Søndag den 17de August.

Idag var der Messe i Peterhofs Pavillon, og hele Hoffet bivaanede den. I Forsamlingssalen traf jeg Severin. „J'ai vu Madame de Moltke à Berlin, plus belle et plus gracieuse que jamais, et sa belle mère, qui avait l'air d'être sa soeur“.

Kl. 12 kom Hoffet. Kejseren i Generalsuniform, grøn med guldbroderet rød Krave, førte sin Tante, Storhertuginde af Mecklenborg *), som bar en hvid Kniplingsdragt med meget smukke Diamanter. Tilhøjre for hende gik Kejserinde Marie **) i en lyseblaa Dragt med brede Points.

s. 20 Derpaa fulgte Kejsereus fire Sønner, de to ældste *) i Chevalier-Gardens Uniform, den tredje **) i Infanteriuniform og den yngste Storfyrst Alexis, dengang 6 Aar gammel.) i Marinens blaa Jakke. Til disse sluttede Storfyrstinde Michael Nicolaus sig og Prins Peter af Oldenburg med sine to Sønner. Alle stod op under hele Messen, som varede over en Time, selv den højtbedagede Storhertuginde; kun den regjerende Kejsersinde satte sig undertiden.

Kapellet er hvidt med rig Forgyldning. Det Allerhelligste med Alteret er i alle græske Kirker skilt fra Hovedrummet ved Ikonostasen, Billedvæggen. Denne Væg har tre Døre, af hvilke den midterste, som kaldes Kejserdøren, fordi kun Kejseren tør gaa gennem den, mest staar lukket; dog tillader et Slags Gitterværk at bemærke Noget, af hvad der gaar for sig bagved.

Den græske Ritus tilsteder Afbildninger af Helgener i Farver og Sang ved Gudstjenesten, men udelukker alle Skulpturarbejder og al s. 21 Instrumentalmusik. Men man har de vidunderlig dejlige gamle Kirkesange. De ere for største Delen komne fra Vesterland, hvor de nu ere forglemte. Rom har ydet mange.

Naturligvis ere disse Sager meget vanskelige at synge uden Akkompagnement og fordre en uhyre Øvelse. Men det kejserlige Sangerkor er jo verdensberømt, og jeg var meget spændt paa at høre det.

Det bestod af omtrent 30 Stemmer, fra Bassen, som fik Kirkeruderne til at vibrere, og til Barnestemmernes højeste Sopran. Disse Sangere stode paa begge Sider af Ikonostasen, iførte karmosinrøde Kjoler og guldbroderede Benklæder og med Kaarde ved Siden.

Den første Del af Gudstjenesten bestaar af Bønner, under hvilke der bestandig og paa de forskjeiligste Maader gjentages det flerstemmig sungne „Gospodi pomilo“, Herre forbarm dig! Præsterne, iførte grønne Silketalarer med derpaa broderede Kors, bære en uhyre stor Evangeliebog, som er bedækket med Guld og Ædelstene.

Den afdøde Kejsers Skriftefader, Baratof, administrerede Messen. Han har en utrolig Basstemme. Haaret bærer han kort afklippet fortil, medens det bagtil hænger glat ned til s. 22 midt paa Ryggen. Han kommer og forsvinder, svinger med Røgelsekarret, korsrer sig og fremsiger Bønner. Under den anden Del af Messen bæres Brødet og Vinen ud, løftet højt op over Hovedet, derpaa begive de Gejstlige sig om bag Mellemdøren, hvor nu Transsubstantiationen, Brødets og Vinens Forvandling til Kristi Legeme og Blod gaar for sig, og under denne Handling sang Koret en gribende Sang med fuldendt Mesterskab. Noget Skjønnere er aldrig komponeret, men heller ikke skjønnere foredraget. Til min Fortvivlelse sang en gammel Excellence bag ved mig med og naturligvis bestandig falsk, rigtignok ganske sotto voce, men dog højt nok for mig. Den tredje Del af Gudstjenesten danner nu Uddelingen af det indviede Brød, hvorved kun den kejserlige Familie blev tilbage.

Efter Messen bleve vi forestillede for den regjerende Kejsersinde. Hun er af høj, slank Væxt og har et venligt Udtryk.

Derpaa gjorde vi Storhertuginde af Weimar *) vor Opvartning, og nu gik Visitterne for sig. For at gjøre det hurtig af med disse gav jeg Feltjægeren Listen, lod ham kjøre i Forvejen s. 23 i sin Droschke, vi Andre kom allesammen i susende Galop bagefter, og saaledes blev i Løbet af en Time 26 Visitter aflagte.

Kl. 4 var der stort Taffel hos Kejseren til Ære for den franske Ambassadeur, Grev Morny, der overbragte Æreslegionens store Baand. Ogsaa Kejsersindemoderen var tilstede ved Taflet. Hun bar en Kjole af hvidt Mousselin og en Jakke af samme Stof med kornblaa Besætning uden nogetsomhelst Smykke. Paa Hovedet bar hun en hvid Baret med hvide Fjeder, hvad der saa overordenlig godt ud. Kejsersindens høje, slanke Skikkelse giver hende i Afstand Lighed med en ung Pige.

Jeg tog Plads ved Siden af Severin. Efter Taflet bleve vi forestillede for de andre Storfyrstinder. Storfyrstinde Maria ser endnu bestandig godt ud, hun bar en Dragt af rosa Moiré og en grøn Hovedpynt med lange nedhængende Ax. En fuldstændig Skjønhed er Storfyrst Constantins Gemalinde *), født Prinsesse af Altenburg, en høj, prægtig Skikkelse, overordenlig smukt Ansigt, mørkebrunt Haar. Hun bar en Dragt af mørkeblaat og hvidt Stof.

s. 24 Efter Bordet gjorde jeg en Kjøretur igennem den engelske Have til Monplaisir, et Lystslot tæt ved Havet, bygget af Peter den Store. Beliggenheden er særdeles smuk, mange store skyggefulde Træer og Udsigt til St. Petersborg. Men uden Solskin og Varme mangler ethvert Landskab Poesi.

Der skulde vi drikke The, men jeg begav mig ubemærket hjem for i Ro at skrive mit Brev.

Kjøkkenet er overordenlig godt, og jeg vilde ønske, at jeg i Smug kunde sætte Henry til at spise Alt, hvad der bliver dækket op for mig. Kl. halv otte lader jeg mig bringe Kaffe, der her altid drikkes af Glas; hertil kommer en hel Butik af det fortræffeligste Bagværk. Kl. 12 sætter man fire Retter for mig tilligemed en hel Flaske Rødvin og en lille Flaske Likør. Jeg rører ikke Andet deraf end et Stykke Franskbrød med Kaviar og et halvt

Glas Vin, alt det Øvrige forsvinder andetsteds hen. Kl. 4 bliver der serveret en Diner, som er fortræffelig. Kl. 8 lader jeg mig bringe The paa mit Værelse, og nu træder det Uhyre af en Lakai endnu engang ind og spørger om, naar jeg vil soupe. Lysene rive de ned, før de neppe ere rigtig tændte; overalt ere de de Samme.

s. 25

Mandag den 18de August.

I Formiddags gjorde vi en Udflugt tilvogns i Omegnen. Kejser Nikolaus har gjort overordenlig meget for Peterhof. Først har han anlagt fyrretyve Mile Chaussée i alle Retninger, dernæst har han ved at udgrave store og skønne Vandbassiner nogenlunde lagt Terrainet tørt, og endelig har han paa de skønneste Punkter fremtryllet særdeles smagfulde Villaer. En saadan er Oserki, der i høj Grad minder om Charlottenhof ved Potsdam.

En ret betydelig Bygning er Babigon, der ligger paa en Høj, hvorfra man har en vid Udsigt over Land og Hav til St. Petersborg og Kronstadt. Men vid Udsigt er forresten Noget, som man her helst skulde lade være med at opsøge. Landet, saasnart man kommer udenfor Anlægene, bestaar mest af Sumpstrækninger med lavt Krat, og Havet er graat og s. 26ensformigt, idetmindste i det graa Vejr, vi havde idag.

Pavillonien selv er pragtfuld, den er bygget helt af Granit, Marmor og Sandsten. Paa en ægyptisk Underbygning af hugne Kvadersten hæve to Etager sig, hver omgivet med Søjle- rækker, Monolither af pragtfuld, sortagtig Granit og smukt polerede. Kapitælerne af hvidt Marmor ere i underste Etage korinthiske, i øverste doriske, hvad jo rigtignok er usædvanligt, men det Samme maa overhovedet siges om et toetages attisk Tempel. Foran staa Baron Klodt's to Hestetæmmere^{*}), som vi ogsaa have i Berlin og som Folkevittigheden har kaldet »den hemmede Fremgang og befordrede Tilbagegang«. Det Hele er bygget med en for Rusland ganske usædvanlig Soliditet og ligesom for Evigheden. Det gjør et meget behageligt Indtryk.

Om Eftermiddagen bleve vi afhentede af Prinsen til en Kjøretur i modsat Retning, ad Oranienbaum til. Vejen derhen er overordenlig s. 27smuk. Tilvenstre har man hele Vejen et lavt Højdedrag med en uafbrudt Række Landsteder og Haver, omtrent som paa Vejen fra Altona til Blankenese. Isærdeleshed udmærker Storfyrstinde Marias Lyststed sig; det hedder Sergiewsk.

Oranienbaum var oprindeligt den bekjendte Admiral, Grev Mentschikoff's Landsæde, nu tilhører det Storfyrstinde Helene^{*}), som for Øjeblikket var fraværende. Slottet har i sit Anlæg megen Lighed med Peterhof. Den hvide og gule Hovedbygning har en Slags Kuppel, som bærer en vel tyve Fod høj Grevekrone. To Pavilloner staa ved Gallerier i Forbindelse med Corps de logis. Foran Façaden er en Terrasse, ad hvilken brede Granittrapper fører ned, derpaa kommer ogsaa her en Kanal, som fører lige til Havet; dog mangle Vandspringene. Men derved er Udsigten ogsaa bleven smukkere end i Peterhof, thi det ligeoverfor liggende Kronstadt med sine Kupler, de omgivende Befæstninger og Masteskovene danne her en meget malerisk Baggrund. Vandspejlet, der her er s. 28ganske glat, minder mig bestandig om Lagunerne, og hvis man vil tage en meget høj og tyk Fabriksskorsten for Markuskirken Taarn, saa kan man bilde sig ind at se det stolte Venetia. Slottet er forøvrigt indrettet til Beboelse og meget komfortabelt. Med lave Værelser og smalle Vinduer nøjedes man paa hin Tid overalt, og det stemmer ogsaa bedst med Klimaet. En Luxus, der pryder meget, ere de store Spejlrunder; man tror at staa midt i Landskabet.

s. 29

Tirsdag den 19de August.

Vi sejlede idag til Kronstadt, og Storfyrst Constantin var selv vor Fører, hvilket var særdeles interessant og lærerigt, thi for det Første forstaaer han sig paa Tingene, og dernæst var han aldeles aabenhjertig. Man gjør overhovedet ikke nogen Hemmelighed af denne Fæstning. Admiral Napier har tilbragt hele otte Dage der, og man viste ham Alt. Dette gjør man meget vel i, thi disse imponerende taarnagtige Værker lade sig ogsaa udvendig fra meget let rekognoscere, og desuden vinde de ved nærmere Bekjendtskab. Man har talt Meget om faldefærdige Mure, om Kasematter, som faldt sammen ved Skydningen med Fæstningens eget Skyts. Hvorvidt det kan have været Tilfældet i Sewastopol, véd jeg ikke. Her fandt jeg Frontmurene af det endnu under Bygning værende Kronslot ti Fod tykke, opførte af ren Granit fra Onega Søen, der har mindre Glimmer og er endnu s. 30haardere end den finske Granit. Hvælvingerne vare meget smukt opførte af Mursten. Farvandet i den finske Bugt bliver, jo nærmere man kommer til St. Petersborg, smallere og smallere. Ved Øen Kronstadt danner det kun en Kanal af omtrent 1000 Fods Bredde. Paa begge Sider taarne mægtige Fæstningsværker sig i Vejret, tilhøjre Risbank og Kronslot, tilvenstre Alexander, Peter den Store, Mentschikoff og flere andre mindre. De have Kasematter i tre Etager og derover Platform. Hvert af dem er armeret med en halvtreds til tredsindstyve Stykker Skyts af sværeste Kaliber alene paa den Side, der vender mod Løbet. Der ligge de vældige Paixhans'er^{*}), som udskyde Hulprojektiler af over en Fods Gjennemsnit med største Præcision. Disse Projektiler frembringe Huller, der slet ikke kunne stoppes, og explodere de i et Skibs Side, foraarsage de en uhyre Ødelæggelse^{**}.)

At sejle herigjennem til St. Petersburg er rent umuligt. Hvorledes skulde man ogsaa komme tilbage? Og desuden bliver der endnu s. 31lagt to Linieskibe tværs for Løbet og indskudt flydende Batterier.

Hvor imponerende disse Kjæmpeslotte nu ogsaa se ud, vilde det dog upaatvivlelig have været bedre at placere det samme Antal Skyts paa lavere Batterier. Men dels forefandt man allerede Bygningerne, dels havde man saa faaet meget udstrakte Linier. Allerede nu har man maattet lægge Fundamentet i en sumpet Grund paa nitten Fods Vanddybde, og at give Arbejderne en større Udstrækning i Længden vilde have været uendelig møjsommeligt og kostbart. Saaledes frembyde vistnok de høje, brede Murflader et Maal for Skibsskytset, som aldrig kan fejles, og det er et Spørgsmaal, om de ikke kunne lægges i Bresche paa meget store Afstande. Storfyrst Constantin har ladet fyre mod Risbank med svært Skyts paa nært Hold (150 Favne). Dybest trængte den lange Sexogtredivepundiger ind, men dog kun otte Tommer. Projektilet splintredes. Man maatte derfor skyde længe for blot at ødelægge en Del af Værkerne. Heller ikke har man undladt at drage sig Erfaringen fra Sveaborg til Nytt. Jeg fandt et stort Antal nye Tredsindstyvepundiger af en saadan Metalstyrke, at de taale en Ladning fra elleve til tyve Pund Krudt, og med denne Ladning opnaa s. 32de en Skudvidde af fire Werster eller henved tre tyske Kvartmil.

Allerede tidligere havde man gjort det umuligt for Fartøjer af ringe Dybde at omgaa Fæstningen ved at nedsænke en Række Stenkister indtil en Dybde af tre Fod under Havfladen ligefra Kronstadt til den finske Bugt. Men da denne Linie ligger for langt tilbage, og det var muligt at bombardere Staden fra fladbundede Fartøjer, har man ikke skyet det Arbejde at anlægge en ny Linie længere fremme og føre den videre ogsaa sydlig til Oranienbaum paa den Ingermanlandske Kyst. Denne over 3 Mil lange Spærring er i en Wersts Bredde saa fuld af nedrammede Pæle, at intet Skib, ikke engang det mindste, vil kunne komme igjennem. En Landgang paa Vestspidsen af Øen selv kunde kun iværksættes under de store Forters Ild. En saadan Landgang vilde da støde paa to Linier Feltværker og tilsidst paa Fæstningen Kronstadts stærke kasematterede Front.

Da det med uhyre Ofre lykkedes de to største Sømagters forenede Flaader at ødelægge Sewastopol, saa var det ganske vist et Tab for Rusland, dog mere i moralsk end i materiel Henseende. Men skulde en Flaade passere s. 33Kronstadt og bombardere St. Petersburg, saa var det et Dødsstød. Umaadelige Rigdomme, næsten al Handel vilde gaa til Grunde, og det var tænkeligt, at Regjeringens Sæde endnu engang vilde blive trængt tilbage til Moskou. Ingen Pris kan derfor være høj nok for at forhindre dette.

s. 34

Petersborg. Onsdag den 20de August.

Det var en kold Regndag med Blæst, og vort Dampskib brugte to Timer for at komme igjennem den utallige Mængde sorte og hvide Tønder, som betegne det smalle, bugtede Farvand, og naa Nevaens Munding. Da den stærke Østenvind havde drevet Vandet ud af den finske Havbugt, saa' man tilvenstre og tilhøjre store Sandbanker og Flader bedækkede med Dynd. Heller ikke Mundingen af den mægtige Strøm frembyder noget Skjönt, før man nærmer sig Isaaksbroen. Her lagde Dampskibet an, og de ventende Ekvipager førte os nu gjennem den pragtfuldeste Del af Byen, over Admiralitets- pladsen, forbi Vinterpalladset, langs den engelske Kaj til det saakaldte »Franzuzki Dwor«, som er blevet indrettet til at modtage Prinsen og hans Følge. Oprindeligt var dette den franske Ambassadeurs Hotel, men i 1830 blev det s. 35inddraget af Kronen og tilligemed Eremitagen føjet til det uhyre Vinterpallads som kejserlig Bolig.

Det slette Vejr maa vel have bidraget meget til, at det første Indtryk af Petersborg saa lidet svarede til mine rigtignok højspændte Forventninger. Ved Byens Grundlæggelse var der en saadan Overflødighed af Plads, at man gik tilværks med største Ødselhed. Man var glad, naar der blot fandtes Mennesker, som vilde fæste Bo paa disse triste Sumpe, der først senere, især i Nærheden af Hovedtrafikken og Hoffet, have naaet en uhyre Værdi. Pladser og Gader ere afstukne i kjæmpemæssige Dimensioner, Byen skulde voxte sig ind i disse. Gaderne ere næsten dobbelt saa brede som i Berlin, de synes derfor øde og Husene lave, omendskjøndt de fleste ere paa tre Etager. Dette vil aldrig udjevne sig, selv om der overalt blev sat et Stokværk til, hvad der dog neppe vil ske, da man overalt kan udvide sig i Længden og Bredden. En anden Konsekvens af disse brede Gader er den, at de ere slet oplyste og især slet brolagte. Hvad hører der ikke til for at brolægge et Fladerum som Admiralitetspladsen ! Hertil kommer endnu Grundens sumpige Beskaffenhed, som ikke giver noget fast Hold for Brolægningen, og denne er derfor ogsaa, selv i s. 36de fornemste Kvarterer af Residentsen, saa slet som i nogen lille Provinsby. Det giver et utroligt øde Udseende, men man bryder sig mindre derom, fordi Vinteren i mer end Halvdelen af Aaret omdanner Gaderne til den fortræffeligste Chaussée. Man ser paa Gaden næsten ligesaa mange Droschker som Mennesker. I St. Petersburg findes ifølge statistiske Oplysninger for hver otte Mennesker en Hest, Noget som neppe forekommer i nogen anden stor By i Verden. Spadsere gjør man kun paa Newsky Prospektets brede Trottoirs og paa Kajerne, som ere murede af Granit.

Endelig gjør ogsaa Bygningsmaterialet et tarveligt Indtryk, ikke saameget fordi man i mere afsidesliggende Dele af Staden endnu tømmer mangt et Hus sammen af Træ, men fordi der næsten udelukkende maa anvendes Teglsten til de mest forskjelligartede Bygningsarbejder. Russerne have en forunderlig

Forkjærlighed for Balkoner og i Særdeleshed for Søjler, men begge Dele ere i dette afskyelige Klima aldeles stridende mod al sund Fornuft. En Rundsøjle af Teglsten, afpudset med Kalk er i og for sig en uheldig Tanke. Ogsaa i Husene viser det sig, at Materialet paa Grund af den stadige Fugtighed uafsladelig trænger til s. 37Reparation. Vinduerne ere snævre, og ved Siden af den attiske Peristyl og de flade Tage hersker den rene Kasernestil.

Paa dette mit Maleris graa Lærred skal jeg nu lægge de lysere Farver, hvortil der her er Anledning nok.

Endnu førend Prinsen tog ind i sit Hotel, var han kjørt til den kejserlige Begravelseshal i Paulsfæstningen for at besøge sin Onkel, Kejser Nikolaus's Grav. Jeg indrettede mig imidlertid i min Bolig, som ligger højt, og hvorfra jeg har den prægtigste Udsigt over Nevaen og dens Øer. Efter Frokosten kjørte vi strax til Isaaskirken, hvis rigt forgyldte Kuppel vi allerede kunde øjne fra Peterhof og Kronstadt. Dette er i Sandhed en pragtfuld Bygning. I Modsætning til hvad jeg tidligere har sagt, er dette Tempel af det solideste, kostbareste Materiale, som man, Rom og Ægypten ikke undtagne, kan finde nogetsteds, nemlig Granit, Marmor og Erts. Isaaskirken ligger paa den skønneste frie Plads i Byen. Hele Skove af Master ere rammede ned i Jorden for at Grunden skulde kunne bære den uhyre Bygning. Brede Granittrin føre op til den Platform, paa hvilken den hæver sig. Figuren i Grundrids er et Kors, hvis Arme fra s. 38Øst til Vest ere dobbelt saa lange som fra Syd til Nord, hvor Hovedindgangen findes. Alteret staar i den lange østlige Arm, det er skilt ved Ikonastasen fra den øvrige Del af Kirken.

Indgangen fra Nord og Syd dannes af to af Søjler baarne Peristylter, ganske svarende til Pantheons og vistnok heller ikke af mindre Dimensioner; thi disse Søjler ere 56 Fod høje og 7 Fod tykke, hver bestaar af en eneste Granitblok. De have nøjagtig samme Maal som de berømte Søjler fra Baalbek i Syrien, kun bestaa disse Søjler af tre Stykker, medens de finske Sumpe have leveret saadanne sammenhængende Klippemasser, som man endnu kun finder i Overægypten. Noget Lignende erindrer jeg mig kun at have set i Maria degli Angeli, hvor de fire Søjler, Monolither af Granit, stamme fra de diokletianske Bade. Frontespiciens Felt er udfyldt med Hautreliefs af Bronze; Hundreder af franske Kanoner skulle stikke deri. Mægtige Døre af samme Materiale med vidunderlig smukt Skulpturarbejde føre til det Indre af Kirken. Dér minder hele Anordningen om St. Peterskirken. Det er de samme mægtige, firkantede Piller, som bære Kuplen, men denne er kun tredsindstyve Fod i Gjennemsnit, medens Domkirken i Florents, St. Sophia Kirken, og selv s. 39St. Paulskirken i London have Kupler af mer end den dobbelte Spændvidde. Det Indre af Isaaskirken gjør derfor ikke det overraskende skønne Indtryk, som naar man træder ind i Pantheon, hvor man med et Blik overskuer et Rum paa totusind Kvadratfod, overspændt med en eneste Hvælving. De byzantinske Kupler ere alle høje og snævre, ofte taarnagtige, ligesom paa Domkirken i Mainz; Isaaskirkens Kuppel fremviser udvendig fireogtyve Søjler ligesom Johanneskirken i Potsdam. Ogsaa disse ere alle af Granit med Bronzekapitæler, og derover hvælver det rigtforgyldte Tag sig i Form ikke af et Segment, men af en Halvkugle. Over det Hele rager nu den ligeledes forgyldte Lanterne, en Gjentagelse af hele Kuplen i det Smaa, og ovenover denne igjen staar Korset. Gjennem Kuplens rigtignok høje Vinduer kommer nu alt Lys ind i det Indre af Kirken, som derfor bestandig er i det mystiske Halvmørke, som man holder saa meget af i de russiske Kirker, men som hindrer det kostbare Materiale i at vise sig i sin fulde Pragt. I Ikonostasen staa nærmest Kejserporten to kolossale Søjler af lapis lazuli, derpaa sex andre af Malachit. Naturligvis ere disse kun indlagte, da man aldrig finder saa store Stykker af denne kostbare s. 40Stenart. Derimellem er der anbragt Helgenmalerier, nogle idetmindste, ligesom i Rom, af Mosaik. Gulvet og Væggene ere indlagte i de smukkeste Tegninger med kostbart, tildels antikt Marmor og Porfyr. Det er en utrolig Pragt, og hele Bygningen er beundringsværdig. Kuplens Højde beløber sig til over trehundrede Fod og indtil Spidsen af Korset trehundrede og fyrretyve Fod, omtrent Højden af Magdeburgs Taarne.

Med den russisk-græske Kirkestil kan der neppe opnaas noget mere Storartet. Den udelukker ligesaavel den romersk-katholske Kirkes muntre Pragt — saaledes som den er os overleveret fra den hedenske Oldtid — som den germanske Stils himmelstræbende lange Skib og dens Taarnbygning. Den uundgaaelige Nødvendighed at aflukke det Allerhelligste ved Billedvæggen tilsteder desuden ikke noget Overblik over det Hele. De svære Piller indtage for megen Plads og nødvendiggøres neppe af de snævre Kupler, som kun udøve et ringe Sidetryk. Hvad man under lagttagelse af saadanne Betingelser kan vente at opnaa, er her opnaaet, og Ingen vil forlade denne Kirke uden Beundring. To Arrangementer have dog stødt mig. Alt Skulpturarbejde er udelukket fra den russiske s. 41Kirke, og selv Figurene paa den kjæmpemæssige Broncedør ere allerede en Undtagelse. Men her har man opstillet kolossale Englefigurer af Bronze mellem Kuppelvinduerne; efter min Mening trykke disse det Hele og bevirke, at det ser mindre ud, end det i Virkeligheden er. Dernæst ser man gennem Ikonostasens Kejserdør det bagved liggende Vindu udfyldt med en Kristusfigur i Glasmaleri. Dette Kunstværk er udført i München og er i og for sig overordenlig smukt, men Farverne i Glasmaleriet ere saa intensive, at de staa i Disharmoni med og svække den øvrige Udsmykning, som desuden er svagt nok belyst fra Kuplen. Fik Kirken sit Lys fra Sidevinduer, saa kunde det endda gaa. Men i det matte, dæmrende Lys fra Kuplen straalers Glasmaleriet saa stærkt, at hvor man ser det, blegne selv lapis lazuli og Malachit.

Den hele kjæmpemæssige Pragtbygning er udført af Kejser Nikolaus, som overhovedet har gjort mere for Petersborgs Forskjønnelse end Nogen af hans Forgængere. Færdigt har han ikke set sit Værk, man arbejder endnu i det Indre.

Jeg fulgte med Prinsen til Kamenoi Ostrow, Stenøen, for at aflægge et Besøg hos Storfyrstinde s. 42 Helene, en smuk livlig Dame, og derefter vare vi indbudne til Diner hos Storhertuginde af Weimar paa Øen Jelagin. Det er et prægtigt kejsersligt Slot, og Øen, hvorpaa det ligger, har smukkere Ege og friskere Grønsvær at fremvise end noget Sted, jeg endnu har set her. Desværre regnede det bestandig. Efter Bordet vendte vi tilbage til vort Hotel og kørte derpaa med de andre Herrer en Tur til Newski Prospektet. Peter den Store satte ikke Slottet men Admiralitetstaarnets høje forgyldte Spir til Midtpunkt for sin By, der fremfor Alt ved Skibsfarten skulde blive Forbindelsesleddet med Europa. Fra dette Punkt udgaa nu straalformig de tre Hovedgader, Newski Prospektet, Ærtegaden og Wosnesmik eller Himmelfarts- gaden mod Syd og Sydvest. De andre Gader reguleres efter disse.

Prospektet er nu den elegante Færdsels Gade. Rendestenen er her i Midten, paa begge Sider af den findes to Kjørebane for de utallige Vogne, brolagte med Trækloster, derpaa følge brede Trottoirs langs Boutikkerne, hvis Pragt vel berømmes meget, men som jeg i Virkeligheden finder temmelig ubetydelig. Med Paris, London og Berlin kunne disse Boutikker slet ikke sammenlignes, hverken i Henseende til ydre Udstyrelse s. 43 med store Ruder osv., eller i Henseende til det Væsenlige, Indholdet. Vi besøgte det Annitschkoffske Palais, som Keiser Nicolaus beboede før sin Thronbestigelse. Det er en rigt udstyret Kaserne, hvide Vægge med Forgyldning og Lysekroner, men ikke Andet.

Jeg kørte endnu til Grevinde Münster og derpaa til Severin, som jeg dog ikke traf hjemme. Klokken var bleven ni, vi drak The hos Prinsen, hvor Grev Redern musicerede for os, spillede endnu et Parti Billard og trak os saa tilbage, dygtig trætte af det Meget, der havde været at bese denne Dag.

s. 44

Torsdag den 21 de August.

Imorges tidlig stormede Østenvinden, det var koldt, men Solen skinnede klart og smukt, hvad der altid gjør et oplivende Indtryk, og som nu lokkede mig til mit Vindu for at nyde Udsigten. Nevaen er en prægtig, majestætisk, langsomt flydende Strøm. Dens Vande afsætte i Onega Søens hundrede Kvadratmile store Bassin alle urene Dele og ere fuldstændig klare, men at de skulde være grønne som Rhinen, har jeg endnu ikke kunnet opdage. Det finder, saavidt jeg har bemærket, ogsaa kun Sted ved Floder, der strømme fra Kalkbjerge. Granitformationens Vand er ganske farveløst, Skiferbjergenes graat. Da der her aldrig mangler Plads, ankre Koffardiskibene ikke op tæt ved hverandre, men fordele sig paa store Afstande, kun meget sjældent ses en lille Dampbaad stryge forbi ovenfor Isaaksbroen. Da ser rigtignok Themsens smudsige s. 45 Vande, hvorpaa der bevæge sig ligesaa mange Dampskibe som her Droschker paa Gaden, ganske anderledes ud. Nevaen er omtrent af samme Bredde som Rhinen ved Köln, men den deler sig i Byen i mange Arme. Man har længe betvivlet, at det var muligt at bygge en fast Bro over Floden. Atter her er det den afdøde Keiser, som har udført Værket. Nicolaus- eller Isaaksbroen fører paa sexten Stenpiller, forsynede med Jernbuer, fra Pladsen foran Isaaskirken til Wasilewskoj Øerne. Det vil dog vise sig, om den er i Stand til at modstaa den mægtige Isgang. Ved den ene Ende af denne prægtige, mer end syvhundred Fod lange Bro holder Czar Peter til Hest paa en stor Granitblok, som er femogtrediv Fod lang, tyve Fod bred og fjorten Fod høj. Han er netop sprængt derop i fuld Galop og parerer sin Hest, hvis Forben slaa i Luften. Dyrets Hale bliver berørt af en søndertraadt Slange. Denne er vigtig som et tredie Støttepunkt for denne Kolos, hvis Forpart er hul, og hvis Bagpart er udstøbt med Bly for at frembringe Ligevægt. Keiseren strækker Haanden ud over det af ham nylig erobrede Land og Hav. Indskriften: »For Peter den Første Katharina den Anden« indeholder en stolt Selvros over den Sidste. Ved s. 46 den anden Ende, men endnu paa selve Broen, hæver den hellige Nicolaus' Kapel sig, omgivet paa tre Sider af mægtige Spejlglasruder og meget zirlig bygget.

For tohundrede Aar tilbage vidste intet Menneske i Europa Noget om Nevaen. I Aarhundreder havde Floden strømmet gennem ubetraadte Skove. Den bar intet Fartøj paa sin Ryg, og kun finske Jægere betraadte af og til dens Bredder. Nu er Nevaen verdensberømt, den er en af Livsaarene i det russiske Rige, bærer hele Flaader af Koffardifartøjer og giver daglig en halv Million Mennesker Vand. Kun dens Vand er klart, medens det i alle Brønde er brunt og udrikkeligt. Rigetignok truer den ogsaa Byen med stadig Fare. Den finske Havbugt indsnævres tragtførmig mod St. Petersborg. En stærk Vestenvind driver Bølgerne med stor Voldsomhed ind i dette Svælg, de trænge Floden tilbage, og Nevaen flyder nu baglænds. Træffer nu dette sammen med Isgangen, saa voxer Faren. Øerne blive først oversvømmede, derpaa skyller Vandet over de murede Kajers Balustrader, og da de højeste Punkter af Byen kun hæve sig femten Fod over det sædvanlige Vandspejl, bliver Alt oversvømmet. Paa mange Steder i Byen findes s. 47 endnu Mærker af Vandhøjden Aar 1824. Det trængte paa mange Steder ind i andet Stokværk. Mange Mennesker omkom, og længe vedblev de Sygdomme at herske, som den haardnakkede Fugtighed efterlod sig. En By af historisk Udvikling vilde aldrig være fremvoxet paa dette saa udsatte Sted. Men Czarens Jernvillie satte det igjennem, og alle de følgende Generationer maatte tage Konsekventserne.

Allerede Kl. ni satte vi os idag i Bevægelse for at tage Vinterpalladset i Øjesyn. Slottet danner en Firkant med flere Gaarde; det er omtrent af Størrelse som Slottet i Berlin, dog er det sidstes Ydre langt mere imponerende; det har en Etage mere og desuden den mægtige Kuppel. Vinterpalladset med alle sine halvt fremspringende Søjler er helt afpudset med Kalk og overmalet med en styg, gulbrun Farve. Men ved Siden af

Vinterpalladset ligger, forbundet med det ved Buegange, Kejserinde Katharinas næsten ligesaa store Slot, som man har givet det besynderlige Navn Eremitagen. Med dette Slot og det »franske Hus«, som vi bebo, har den kejserlige Residents langs Nevaen en Frontfaçade af ottehundrede Fod. Man paastaar, at der i Slottet lever sextusind Mennesker, s. 48og man fabler endogsaa om Faar og Køer, som blive holdt paa dets Tag.

Som bekendt brændte Vinterpalladset med alle de Kunstskatte, det indeholdt, men det blev opbygget igjen af Kejser Nicolaus i Løbet af et Aar. Værelserne maatte opvarmes hele Vinteren igjennem for at holde Mørtlen i flydende Tilstand. En stor Sal styrtede da ogsaa ned, netop som Kejseren var kommen ud af den. Ogsaa her var Kejserens Villie afgjørende, Palladset staar færdig. Det har en meget smuk Trappe og er for saa vidt pragtfuldt, som det indeholder en utrolig Række store Sale. En af disse er tohundrede Fod lang. Den indre Udsmykning lader rigtignok meget tilbage at ønske. Næsten Alt er Hvidt med Guld, ofte er det kun kalkede Vægge, der smykkes af de kolossale, tildels meget smukke Malerier, hvis Sujet er russiske Sejre.

Særdeles skønne og pragtfulde ere derimod de Gemakker, som den kejserlige Familie selv, og navnlig Kejserindemoderen, beboer ud imod Nevaen og Admiralitetspladsen. Det synes, som om Sønnen har opsøgt Alt for her i Norden at forskaffe sin Moder et venligt og prægtigt Opholdssted. Malerierne og Billedhuggerarbejderne ere de kostbareste Mesterværker fra alle Lande. s. 49Udsigten fra de store Spejlglasruder er den pragtfuldeste, som man her kan have. En Vinterhave med sprudlende Fontainer afslutter den skønne Række Værelser.

Ovenover i andet Stokværk findes Kejserens Gemakker, ligeledes meget logeables, men ikke udstyrede med nogen stor Pragt. Man ser her mange Erindringer om Berlin og den højsalige Konge, som Kejseren satte meget højt. Her hænge de store Krügerske Billeder af Berliner Paraden, Kalisch og en Mængde interessante Portrætter. Her var ogsaa Telegrafan, gjennem hvilken Selvherskerens Befalinger med Lynets Hurtighed foer igjennem hans Riges uhyre Strækninger. En Vindeltrappe fører ned til Kejserindens Gemakker.

I Slottets nordvestlige Hjørne findes endnu det etfags, hvælvede Værelse, hvor egentlig den mægtige Imperator boede, Herskeren over Tiendedelen af alle Jordklodens Beboere, han, for hvis Vel græske, katholske og protestantiske Kristne, Jøder, Muhamedaner og Hedninge i fire Verdensdele bede, i hvis Land Solen aldrig gaar ned, men paa nogle Steder heller ikke gaar op det halve Aar igjennem. Her levede den Mand, hvem Folket elskede, og som Europa hadede, men som det mod sin s. 50Villie maatte agte, han, som ved sin personlige Optraeden dæmpede de vildeste Folkeopstande, og paa hvis Bud under den første Koleraepidemi den rasende Folkehob sank paa Knæ, bad Gud om Tilgivelse og udleverede Ophavsmændene, han, hvis Villie styrtede Europa i en Krig, som gav ham selv Dødsstødet. Her døde han.

Man har ladet dette Værelse staa, saaledes som Kejseren sidst saa' det. Jern Feltsengen med de samme Sengklæder, det grove persiske Schavl og Kappen, som han dækkede sig til med, de mange smaa Toiletgjenstande, Bøgerne, Kaartene over Sewastopol og Kronstadt, Alt ligger der uforandret, selv hans helt iturevne Tøfler, som han har baaret, jeg tror i otteogtyve Aar, og atter og atter lod flikke. Væggekalenderen, der hver Dag blev stillet, viser hans Dødsdag. Sengen staar paatvers midt i Stuen, og Monarkens sidste Blik faldt maaske endnu gjennem de store Spejlglasruder paa den brede, stolte Neva, som han paalagde sin Bros Lænker, paa hans Isaaskirkes gyldne Kuppel og paa Solen, som synker i Havet bag Kronstadts faste Bolværk. Sorgen over Krigsbegivenhedernes Gang var det, som gjorde Ende paa Kejser Nicolaus' Liv. s. 51Denne antikke Karakter kunde ikke bøje sin Villie. Han maatte dø.

Vi gik derfra til Eremitagen, der nu bliver indrettet til et sandt Kunsttempel. De største Kunstskatte, de berømteste Mesterværker i Maler- og Billedhuggerkunsten fra alle Lande, tyvetusind udskaarne Stene, en Mængde Manuskripter, Antikker, Mosaikarbejder og Juveler ere her ikke som i andre Museer opstillede, men fordelte i en umaadelig Mængde Sale, af hvilke hver selv er et Kunstværk i Henseende til Skjønhed og Smag. Der gives ikke den berømte Mester, som ikke findes repræsenteret her. Raphael, Corregio, Ruysdael og Claude Lorrain udfylde hele Sale, især Titians Værker syntes mig beundringsværdige.

Meget mærkelige ere ogsaa Udgravningerne fra Kertsch paa Krim, hvor der firehundrede Aar før Kristi Fødsel blomstrede græsk Kultur, indtil skytiske Folkeslag tilintetgjorde den, og hvor senere Tartarernes gyldne Horde lejrede sig. Der findes Sarkophager og gyldne Smykker af det fineste Arbejde. Man fandt blandt Andet et mandligt Skelet med Guldkrone paa. Tandbesætningen var fuldstændig paa en Tand nær. Mandens Gemalinde, der sandsynligvis har ladet sig kvæle, laa ved Siden af ham. Blandt s. 52hendes Smykker findes en sirlig forarbejdet Guldurne, hvorpaa Gemalen er afbildet meget smukt i Relief, netop i det Øjeblik da en kolchisk Dentist trækker en Tand ud paa ham.

Jeg skaaner dig for Beskrivelsen af de andre Herligheder. Man vilde behøve hele Uger for at bese Alt.

Efter Frokosten besøgte vi endnu det store Artilleriværksted, og henimod Aften kjørte Prinsen tilbage til Peterhof. Jeg bliver her til min Afrejse til Moskou.

Ved Solnedgangen besteg jeg tilligemed Arveprinsen af Hohenzollern endnu Admiralitetstaarnet, hvorfra

man har en prægtig Udsigt over hele Byen, Øerne og Nevas Forgreninger. Der mangler overalt kun Baggrund, da Egnen er saa aldeles flad. Man ser kun hinsides de vældige Bygningsmasser en sort Stribe Hav, hvorfra høje Røgsøjler af de talrige Dampskibe stige ivejret. Men Forgrunden er glimrende nok. Efterat have drukket The skrev jeg endnu til henimod Kl. et.

s. 53

Fredag den 22de August.

Det er Gudskelov igjen blevet klar Luft, men det er koldt og blæser.

Ligeoverfor min Bolig paa den anden Side af Strømmen hæver sig paa en ensom lille Ø Paulsfæstningen med sine høje Mure og Granittinder. Den danner en bastionær Femkant med forskellige Udenværker. Denne Fæstning i Byens Midtpunkt kan ikke bidrage Noget til St. Petersborgs Forsvar. Men den spiller ligeoverfor Vinterpalladset samme Rolle som Engelsborg ved Vatikanet, kun at Forbindelsen her sker tilvands, medens den dér er tilvejebragt ved en hvælvet Buegang. Midt i Fæstningen ligger Kirken, hvor siden Peter den Stores Tid alle Kejsere af Rusland ere bisatte, ligesom alle Czarere før hans Tid ere bisatte i Moskou. Trehundrede Fod over Kirken hæver Taarnets masteformige, tynde Spir sig. Det skal bære s. 54for 10,000 Dukater Guld, men er blevet saa skjævt, at man nu har maattet omgive det med et mægtigt Stillads. Alt trænger til stadig Reparation paa denne sumpige Jordbund og i dette afskyelige Klima.

I Fæstningen skal findes de uhyre Beholdninger af Valuta, som yde Sikkerhed for de cirkulerende Papierspenge. Jeg har rigtignok hverken set eller talt dem. I Handel og Vandel ser man kun Sedler, sjældent Sølv. Platina bliver slet ikke udmøntet mer, Produktionen er taget meget af, og dette Metals Værdi er altfor usikker til at kunne gjælde som standard. Platina er i dette Øjeblik fire Gange saa dyrt som for tyve Aar siden. Derimod tager Guldproduktionen bestandig mere og mere til og skaffer Regjeringen og enkelte Privatmænd, for Exempel Demidoff' erne, uhyre Indtægter.

s. 55

Lørdag den 23de August.

Regnvejr. I Formiddags skrev jeg, og derpaa var jeg i Gostinoy Dwor, et stort toetages Karavanserai med overhvælvede Gange og isolerede hvælvede Rum, hvori Kiøbmændene opbevare og falbyde deres Varer. Ingen Ild maa tændes her, kun en af Lamperne under Helgenbilledet i hver Celle. Paa disse passe saa Helgenerne selv, at der ikke skal ske nogen Ulykke.

Jeg købte noget guldbroderet Læder og nogen The, som gaar tillands over Kjächta gennem Siberien til Rusland. Denne saakaldte Karavanethe bevarer den fine Smag, som gaar tabt paa enhver længere Sørejse. Priserne ere fra to, tre og fire Sølvrubler til tredive og halvtreds for Pundet. Hvorledes en The kan være femogtyve Gange saa dyr som en allerede meget god Sort, véd jeg ikke. Ved Hoffet s. 56bliver den kun betalt med indtil fem Rubler,, og blandes med grøn The til fire.

Derpaa besaa' jeg det nye Michaelowski'ske Palais, som i Henseende til det Ydre vel er den smukkeste og smagfuldste Bygning i St. Petersborg. Nu tilhører det Storfyrstinde Catharine. *) I det Indre blev der lagt nye Parketgulve, og man kunde derfor Intet se.

Jeg kjørte nu til det gamle Michaelowski'ske Samok, som Kejser Paul lod bygge som Fæstning, da han begyndte at frygte for sine Undersaatter. Han beboede det kun tre Maaneder. Nu har Ingenieurakademiet sine Lokaler der, og man viste mig de meget smukke Fæstnings- modeller, af hvilke især Sewastopol, Kronstadt, Sveaborg og Bomarsund ere blevne interessante. Modellen af Sewastopol viser Planen, saaledes som man havde tænkt at befæste dette Sted. Man forsikrede mig, at da Englænderne og Franskmændene efter Slaget ved Alma rykkede frem med fyrretyvetusind Mand, var Skipperforstaden uden nogensomhelst Befæstning. Da Garnisonen dengang kun talte sextusind Mand, er der ingen Tvivl om, at hvis de Allierede havde s. 57havt Kundskab om denne Tilstand, vilde de let have kunnet sætte sig i Besiddelse deraf. Heller ikke det store Værk paa Nordsiden var stormfrit.

Paa Vejen forbi besøgte jeg den Kasanske Guds Moders Kirke, bekjendt paa Grund af sin uhyre Rigdom paa gediegent Sølv. Russerne have her faaet deres Lyst til Søjler rigtig styret. Ikke blot har man efterlignet St. Peterskirkens store Kolonnade, men ogsaa i det Indre har man opstillet fyrretyve Granitsøjler, hver bestaaende kun af ét Stykke. Da der slet ikke var nogen Plads hertil, og skjønt Søjlerne Intet have at bære undtagen deres egne Kapitæler, saa har man stillet dem i dobbelt Række, ret en embarrass de richesse.

Om Aftenen besaa' vi det kejserlige Bibliothek.

Det har idag været et Vejr, som vi have det i November, man bliver ganske melankolsk derved.

s. 58

Søndag den 24de August.

Vor Udflugt idag gik til Bjergakademiet, hvor man viste os de i prægtige Sale opstillede Bjergværksmodeller og en Samling meget smukke Mineralier, Ædelstene og Perler, blandt Andet den største Guldklump, som hidtil er fundet, og som er 150,000 Rubler værd, og ligeledes et Stykke Aquamarin, næsten en Fod langt og tre Tommer tykt, af endnu højere Værdi.

Derfra kjørte jeg til det første Hus, Peter den Store byggede, da han grundlagde St. Petersborg, og som han i lang Tid beboede. Det er et ganske lille Bjælkehus, rødmalet og dækket med Tagspaan. Vinduerne ere indfattede i Bly. En Lænestol og forskellige Redskaber remvises her, navnlig den første Baad, hvormed Kejseren besejlede Ladogasøen, og som har faaet Navn af den russiske Flaades Bedstefader. s. 59 Det Hele er overbygget med et andet Hus for at beskærme det mod Tidens Tand.

Derpaa kjørte vi til den skønne Smoloi Kirke, der er lysere og rummeligere end alle de andre. Helgenbillederne ere smykkede med Ædelstene af stor Værdi. Flere paladsagtige Bygninger ere bestemte til Optagelse af adelige Frøkener, men da den yngste er og skal være fyrretyve Aar, dvælede vi ikke altfor længe her, men besøgte endnu Sommerhaven, hvor de giftefærdige Russerinder vise sig den første Majdag for Ægteskabskandidaterne og ofte føres hjem som Brude. Det Smukkeste ved denne Have er det pragtfulde Jerngitter, som skiller Haven fra Kajen, samt en Statue af den berømte Fabeldigter Krylow. Paa Fodstykket ser man alle Dyrene fremstillede i Bronze paa den lunefuldeste Maade.

For ikke rent at glemme at gaa, gjorde vi endnu en Spadseretur gennem Morskoi og Nevaprospektet til Peter den Stores Rytterstatue. Til at spadserer var Vejret meget smukt, neppe mer end ni Graders Varme, jeg har derfor gjort fuldstændigt Vintertoilette.

Imorgen kjøre vi hundrede Mile mod Syd, men komme dog ikke længere end til Memel, s. 60 det nordligste Punkt af vort Fædreland. Alligevel haaber jeg dog paa et noget bedre Klima.

Vi kjørte i Formiddags til det berømte Alexander-Newsky Kloster, som med sine mange tilhørende Huse og Kapeller, omgivet af Grave og Mure, ligner en gammel Borg. Klosteret er et saakaldt Lawra, hvoraf der i Rusland kun findes tre, Treenighedsklosteret i Moskou og Huleklosteret i Kiew. Det i Petersborg er efter Rangen kun det tredie, men det er Metropolittens Sæde.

En Archimandrit førte os selv om. Man viste os den Kiste, hvori Storfyrst Alexander, der ved Neva vandt en Sejr over Svenskerne og Sværdridderne, hviler. Kisten er forfærdiget af femtusinde Pund Sølv. Prins Hohenzollern og General Schreckenstein, der ere Katholikker, kyssede Relikvierne.

Derpaa førte man os ind i et Kapel, hvor utrolige Skatte findes sammenhobede : Bispestave oversaaede med Ædelstene, Gevandter og Stola'er bedækkede med Perler, kortsagt Millioner i Smykker.

Endelig besøgte vi Kirkegaarden med dens tæt op til hinanden liggende Ligsten og Familierne Tolstoj, Samoilof, Demidoff, Bariatinsky, kort sagt de rigeste Familiers Grave, s. 61 thi den sidste Hvile koster her tretusind Rubler. I et Hjørne laa en simpel Sten med Indskriften: »her ligger Suwaroff«, sat af Fyrst Italijsky selv. Der behøvedes ikke at tilføjes Noget.

Fra »den hellige Alexander« kjørte vi en lang Vej omkring Byen forbi Liniekosakkernes udstrakte Kaserne og til Byens eneste Nonnekloster, hvis Navn jeg ikke kjender. Med Novicerne er der her 125 Jomfruer, som ere meget strenge Klosterregler undergivne og aldrig komme ud af Klosteret.

Igumena'en eller Abbedissen modtog os selv meget artig. Gudstjenesten afholdes af Mænd, men Nonnerne synge som Indledning dertil. Der viste nu de helt sortklædte stakkels Skabninger sig; de fleste vare hæslige med tartariske Ansigtstræk, men med tildels smukke Øjne. Novicerne bære en spids, Nonnerne en cylindrisk Hue, sorte Slør og lange sorte Klæder. En af dem dirigerede Koret med en lille sort Taktstok. Det er ikke til at beskrive, hvad for dejlige Kirkesange man her hører. Der var meget smukke Stemmer deriblandt, saa dybe Altstemmer, at man skulde tro, det var Mænd, man hørte. Jeg har aldrig hørt noget Smukkere end disse gamle Kirkesange.

s. 62 Nonnerne faa tyve Papirrubler om Aaret, altsaa mindre end nogen Tjenestepige hos os. Resten maa de fortjene ved deres Hænders Arbejde. De brodere og male, og i Kirken hænger der ret smukke Helgenbilleder fra deres Haand.

Efter Frokosten gjorde jeg med General Schreckenstein Besøg hos Grev Liewen og Fyrst Gortschakoff og kjørte derpaa endnu engang til Isaaskirken. Jo oftere man ser den, des prægtigere viser den sig at være. Den kolossale Størrelse af Broncereliefferne i Gavlvinduerne blev mig ret tydelig. En Mand, som havde Noget at reparere der, havde kastet Kristusbarnet et Tov om Halsen, ved hvilket han trak sit svævende Sæde i Vejret. Han var kun halv saa stor som dette Barn ved Moderens Bryst. Vidunderlig skønne ere de store Helgenbilleder ved Ikonostasen, og tilmed ere de alle af Mosaik. Tilvenstre findes en Madonna med

Kristusbarnet. Noget Skjønnere kan man ikke se. Det blonde Barn i sin hvide, lille Skjorte, strækker sine Arme ud mod Beskuerne, og i hans mørke Øje lyser hans store Sendelses Alvor. Ved Siden deraf staar i fuld Rustning Alexander Newsky, derpaa den hellige Katharina, tilhøjre staar en Kristus med Verdenskuglen, s. 63den hellige Isaak Dalmaticus med Bygningsplanen i sin Haand og endnu en Helgen. Tegningerne ere sande Mesterværker. Mellem hvert Billede staar en omtrent fyrretyve Fod høj Malachitsøjle, ialt er der af disse otte i Tallet. Indgangen til Kejserporten dannes af de to uvurderlige Søjler af lapis lazuli med gyldne Kapitæler. Meget skjønnere ere de to Sidekapeller i Hvidt og Grønt af Marmor og Malachit. Trappetrinene ere af rosso antico. Det tavlede Gulv fremviser Giallo, Porfy og et genuesisk grønt Marmor, der meget ligner verde antico.

Efter Bordet, Klokkeren syv, kjørte vi endnu en lang Tur. Der holder nemlig fra Morgen til Aften sex à otte forspændte Vogne for Døren. Gaaet bliver her slet ikke, Afstandene ere ogsaa for store.

Vi kjørte til Øerne nord for Byen: Petrofsky, Christofski, Jelagin og Kamenoi Ostrow. Ved den allerede nedgaaende Sol viste Landskabet sig her ualmindelig smukt. Strømmens brede Arme ere ved Bredden indfattede med nydelige Træhuse og Haver. Mørke Graner og Hængebirke ere de mest fremtrædende Træer, men paa Jelagin findes ogsaa ret smukke Ege. Vi besøgte de kejserlige Slotte og et prægtigt Landsted, som s. 64tilhører Fyrst Bjelosersk, og vendte først tilbage, da det blev mørkt. Dagene ere her endnu betydelig længere end hos os.

Meget smuk er Udsigten fra mine Vinduer ogsaa om Natten, naar Kajerne ere oplyste med Gas, og naar de to Broer, jeg kan overse, oplyses med utallige Lygter. Men Klokkeren gaar nu til tolv, og jeg maa slutte. Imorgen kommer Prinsen til Byen.

s. 65

*Mandag den 25de August. *)*

Klokkeren et Kvarter til elleve i Formiddags kjørte vi med Extratog til Moskou. Afstanden er 605 Werster eller 87 Mil, og da vi brugte 22 Timer dertil, var Farten ikke saa overordenlig stor. Kejseren kjører Vejen i fjorten Timer, altsaa sex Mil i Timen, hvad der jo heller ikke er meget; paa Great Western have vi kjørt 12 Mil i Timen. Men man gjør meget vel i her ikke at stille saa store Fordringer, og det er allerede meget saaledes paa én Dag at s. 66komme fra den ene russiske Hovedstad til den anden; det føler man først, naar man ser den Egn, som man kjører igjennem.

Banens Drift synes meget velordnet. Paa hele Strækningen findes Dobbeltspor. Banegaardene ere solide, nogle endogsaa prægtige. Flere af dem indeholde Aftrædelsesværelser for Kejseren og ere forsynede med store Spejlglasruder. Vognene ere bekvemme, men meget sværtbyggede. Banens Stigning er, som man kunde vente det i dette Land, ringe, men temmelig vedholdende, da Waldaibjergenes Ryg, som overskæres af Banen, dog hæver sig omtrent 700 Fod. Man har ført Banen i saa lige Retning som muligt, uden at bekymre sig om, at de mellemliggende Byer lades uberørte af den. Selv den gamle, historisk saa berømte og endnu bestandig vigtige By Nowgorod har man ladet ligge et Par Mil ud til Siden- „Le chemin de fer fera naïtre des villes“. Men hvorfor vil man lade de gamle Byer gaa til Grunde? Forresten har Jernbanen ikke frembragt Andet end Banevogterhuse og Slagbomme. Disse og Milepælene ere de eneste Prydelser i den utrolig øde, ukultiverede, flade og ensformige Egn, som man farer igjennem, saa snart man har St. Petersborgs sidste, allerede s. 67meget landlige Huse bagved sig. Sumpe og Ellekrat, saalangt Øjet rækker, forkrøblede Fyrretræer, sjældent en Ager, endnu sjældnere en Landsby. Kirken med sin lysegrønne Kuppel og sine hvidkalkede Vægge giver altid Landsbyen et venligt Udseende paa Afstand, men Husene ere gjennemgaaende elendige Træhytter uden Haver og uden Træer.

Landsbyerne have ingen Indfredninger, og til Alléer, Ladegaarde, Avlsgaarde og Herregaarde ser man Intet. Egnen minder mig om Oberharzen, hvor de smaa Træhuse ligge strøede ud paa Engen, ligesom rystede ud af et Sold. Øjet tørster efter lidt Terrainafvexling, og derfor finder man ogsaa Wolchowfloden, naar den pludselig viser sig, overraskende skøn. Man kommer over Floden paa en Gitterbro af betydelig Længde og i en anselig Højde. Store, plumpe Baade drage paa denne Flod, der omtrent er af Bredde som Elben, fra Pejussøen og Nowgorod mod Onegasøen og derfra til St. Petersburg for at bringe denne Hovedstad en Del af det Brændsel, hvoraf den bruger saa uhyre Masser.

Endnu mere forbausende paa denne endeløse Flade er Overgangen over den ubetydelige Bæk, som lidt længere fremme har udhulet en s. 68smal, men meget dyb Dal. Man kommer over den paa en Viadukt af rigelig 1000 Skridts Længde og i en Højde af i det Mindste 120 Fod. De enorme Piller have vel et muret Fundament, men ere ellers beklædte med jernblik, sandsynligvis fordi de ere tømrede sammen af Træ. De se ud som Kirketaarne. Jeg anser dem for temmelig skrøbelige. Man havde tilladt os at betragte Konstruktionen fra neden. Ad 500 Trappetrin steg man igjen op paa den anden Side. Men saasnart man har disse to Dale bagved sig, saa begynder den gamle Ensformighed igjen, og kun den Tanke, at disse smaa, dovne Bække dog flyde til det kaspiske Hav, gjorde dem interessante for mig.

Hvorledes man nu end vil betitle de forskjellige Maaltider, saa meget er vist, at vi idag have spist tre Gange til Middag efter alle Kunstens Regler, sidste Gang Kl. 9 om Aftenen.

General Schreckenstein, Grev Redern, Barner og jeg havde en stor Kupé sammen og kunde derfor indrette os bekvemt. Til min Skam maa jeg ogsaa tilstaa, at jeg hverken har set Twer eller Wolga, da jeg var falden i en dyb Søvn.

Næste Morgen, Tirsdag, gik Solen prægtig op bag Grantoppene. Den belyste saa temmeligs. 69samme Scene som igaar, dog var Trævæxten allerede yppigere, man saa' undertiden ret smukke Dale, saa kom vi til en prægtig Egeskov, og pludselig dukkede talløse Kupler og Taarne op af Sletten. Vi vare i Moskou.

Det Indtryk, som denne By har gjort paa mig, har jeg endnu ikke fordøjet. Endnu bestandig gaar jeg om i stille Forbavselse. Jeg søger at ordne mine Tanker og at bringe det fremmede Indtryk til at vige ved at anstille Sammenligninger med Alt, hvad jeg tidligere har set andetsteds. Naar jeg fra Kremis høje Terrasse ser ud over denne uhyre By, de hvide Huse med lysegrønne Tage, omgivne af mørke Træer, de høje Taarne og utallige Kirker med forgyldte Kupler, saa kommer jeg snart til at tænke paa Udsigten over Prag fra Hradschin, eller fra Buda over Pesth eller fra Monte reale over Palermo. Alligevel er Alt anderledes her, og Midtpunktet i hele denne Verden, Kreml, kan aldeles ikke sammenlignes med nogetsomhelst Andet. Disse halvtreds til tredsindstve Fod høje hvide Mure med deres takkede Tinder, de kæmpemæssige Porttaarne, de gamle Czarers vældige Slot, Patriarchernes Residens, Iwan Welickis Klokketaarne og de mange s. 70sælsomme Kirker danne et Hele, som ikke kan forekomme to Gange i hele Verden.

Vi have tilbragt de første Dage med Visitter og med at bese Kremis uhyre Bygningskomplex. Man har indrømmet Prinsen tre Huse. Ikke desto mindre boer jeg temmelig indskrænket sammen med ham i Fyrstinde Trubetzkojs Palais; Fyrstinden er selv rejst paa Landet til sine Godser.

s. 71

Torsdag den 28de August.

Moskou antager, at Kejseren ikke er her endnu! Vel er der Nogle, som paastaa, at han fra igaar har opholdt sig paa det en Mils Vej herfra liggende Slot Petrowskoj, hvor han holder Hof og mønstre 100,000 Gardere, men det er hans Inkognito, officielt er han her ikke.

Den hellige Stad ruster sig til Modtagelsen, som skal finde Sted imorgen. Derfor hamres og tømres der paa alle Gader og paa alle Pladser. De fleste Huse staa her isolerede midt i en Have eller Gaard. I Mellemrummene er der bygget store Tribuner for Tilskuerne. Paa nogle af disse talte jeg tretusinde numererede Pladser. Ogsaa foran selve Husene bliver der oprejst smalle Estrader, alle forsynede med Lærredstag og smykkede med brogede Tøjer, Tæpper og Blomster. Der kan vel være et Par Gange hundredtusinde Siddepladser, ved s. 72hvilke der ikke kan opstaa nogen Trængsel. Kun de, som ikke kunne betale de faa Kopeks, Folkets »sorte Blod«, Tschornoi narod, vil danne den bevægelige Del af Tilskuerne, og Politiet vil der faa Noget at holde i Tømme.

Alle Paladser og Kirker ere nu i deres arkitektoniske Linier beslaaede med Lægter, hvorpaa Lamper ville blive anbragte ved Illuminationen. Kjæmpen Iwan, der skal tale med fra femogtyve store Klokker, bærer om sin forgyldte Kuppel en af Lamper dannet Krone, over hvilken det mægtige Kors, som Franskmændene med uendelig megen Møje og Fare styrtede ned, men som Russerne igjen sejrrikt oprejste, hæver sig straalende. For at forsone den begaaede Vanhelligelse nedlagde de tusind Stykker Skyts, erobrede fra den ugudelige Fjende, for Ivans Fødder; Grev Morny kan endnu se dem der.

Byens halve Befolkning driver om paa Gaderne for at se paa Forberedelserne, og man lader dem komme ind overalt, hvor der bliver arbejdet, selv i Kreml.

Hver Dag kjører der Spand paa sex og otte Heste mellem Petrowskoj og Kreml, mest Graaskimler og Mohrenkopper, som skulle trække Keiserindens og Storfyrstindernes Vogne. s. 73Besynderlig nok sidde Kuskene paa de højre Forløbere. Ved Siden af hvert Dyr gaar desuden en Hestgardist til Fods og fører det ved Tøjlerne. Igaar bare Excellencerne en forfærdelig tung Baldakin paa tykke, gyldne Stænger gennem Salene og over Paladsets Trapper, Fløjadjutanterne gaa ved Siden og holde den i Ligevægt ved Guldsnore.

Stadsvognene, nogle mærkelige Tingester fra svundne Aarhundreder, ere trukne frem fra Arsenalernes Halvmørke, hvor de nu have hvilet ud i femogtyve Aar. De ældste ere aldeles uden Fjedre, de hænge i favnelange Remme over en Langbom paa tyve Fods Længde og af tilsvarende Tykkelse, og som er saa stærkt krummet, at Karreten næsten hænger ned til Jorden. Keiserindernes Karreter ere smykkede med ægte Diamanter og andre Ædelstene. De allerældste ville vel neppe blive satte i Bevægelse. Der findes blandt dem et ambulant Hus af Guld, Fløjl og Krystal, som af England blev skjænket Peter den Store; i Sammenligning med dette Kjoretøj er en 36-pundig Kanon med Lavet og Forstilling en ren Børneleg. — Kort sagt, Alt er her Liv og Bevægelse i Forventning af de Kanonskud, som imorgen fra s. 74Kremis gamle Porttaarne skulle forkynde Czarens Indtog.

Igaar vilde Kejseren ride gjennem Gardens Lejr; han har ikke set den siden sin Tronbestigelse, da den som Følge af Krigen har ligget i Kantonnement i Lithauen og Polen. Nu ligger den i Lejr paa en udstrakt Slette i en Milsvejs Afstand fra Byen. En festlig Messe, som ogsaa Kejsrerinden bivaanede, gik forud. Vi kjørte i fuld Gala derud gjennem tykke Støvskyer. Kejseren kom ridende med sit Følge. Han saa meget godt ud til Hest. I samme Øjeblik begyndte det at regne, og nu øste det uafbrudt ned. Heldigvis kunde vi flygte ind under det paa den ene Side aabne Telt, hvor Alteret stod, og hvor Messen blev læst eller rettere sunget. Al videre Inspektion blev kontramanderet, og vi kjørte hjem igjen.

Om Aftenen kjørte jeg til Petrowskoj. Det ligger midt i Skoven og har ligeledes et meget ejendommeligt Udseende. Det egentlige Slot er en toetages Firkant med grøn Kuppel. Portalen bæres af nogle højst forunderlige flaskelignende Søjler; det Hele omgives af en taarnbesat, kreneleret og med Skydeskaar forsynet Mur. Denne rød- og hvidmalede Fæstning, som gjennem de høje Vinduer kaster sit s. 75Lys ud i den mørke Skov, ligner et Æventyr fra Tusind og en Nat. Alle Klostre og alle Slotte ere her befæstede. Det var de eneste holdbare Punkter, naar den »gyldne Horde« kom susende med sine tyve eller tredivetusinde Heste og ødelagde Alt paa Sletten. Længe efter at deres Aag var brudt, vare Tartarerne i deres Khanat paa Krim en frygtelig Fjende. Uafadelig stirrede Vægterne paa Kremls høje Murtinder ud i den vide Slette mod Syd, og naar da Støvet hvirvledes i Vejret, naar Ivan Welickis store Klokke (Kolokoi) forkyndte Farens Nærmelse, saa flygtede Alle bag Czarslottets eller Klostrenes tykke Mure, mod hvilke Rytterskarernes Raseri prellede af og splittedes. Bag Klosters Mure reddede Kristendommen, Videnskaben og det russiske Folks Dannelses sig, og derfra udgik igjen Befrielsen for Mongolernes og Polakkernes Herredømme.

Idag blev der endnu engang holdt Messe i det Frie, og fem Batailloner fik ny Faner, som først bleve indviede; derpaa gik Metropolitten langs Fronten og besprængte Tropperne saa eftertrykkelig med Vievand, at Vandet dryppede af Nogle af dem. Kejseren og Kejsrerinden kyssede ikke blot Korset, men ogsaa Præstens Haand. Nu sprængte Kejseren frem foran s. 76Fronten af hver Bataillon og talte med stolt; Holdning nogle Ord, som bleve modtagne med uendelig Jubel af Folkene. Han red en veltilreden Hest godt. Derpaa gik det langs hele Lejrfronten, som var halvanden tyske Mil lang. Mandskaberne, 74 Batailloner paa 800 Mand, omtrent 60,000 Mand ialt, lutter gamle, skjæggede, sortebrune Ansigter, stode opstillede uden Gevær og med Huer.

De bedøvende Hurraraab, som varede to Timer, regner jeg ikke, men man kunde se paa disse gamle Snurbarter, at de glædede sig over at se deres Czar.

Kejseren talte med Nogle af dem, de svarede frejdig og uden at føle sig generede deres Batuschka, lille Fader. I Rusland er Familien Staten i Miniatur. Al Magt beror paa den faderlige Myndighed. Alle Theorier om repræsentativ Forfatning betragtes dér som det rene Vanvid. »Hvorledes kunne menneskelige Love indskrænke en Faders guddommelige Ret?« siger Russeren. Den uindskrænkede Magt i Kejsrerens Haand er ogsaa en Nødvendighed i et Land, hvor Intet sker, naar det ikke bliver befalet fra oven.

Den, der som jeg fra Kremls Tinder første Gang betragter Moskou paa en varm lyss. 77Sommerdag, vil vistnok ikke tænke paa, at under samme Breddegrad græsse Rensdyrene i Siberien, medens Hundene i Kamtschatka trække Slæderne hen over Isfladen. Moskou gjør afgjort Indtryk af at tilhøre Syden, men har tillige noget Ejendommeligt, Enestaaende. Man tror sig hensat til Ispahan, Bagdad eller et andet Sted, hvor Sultaninde Scherzerades Æventyr gaa for sig.

Omendskjøndt Moskou ikke tæller over 300,000 Indvaanere, saa bedækker det dog med sine Huse, Haver, Kirker og Klostre to Kvadratmil. Øjet rækker i denne flade Egn knapt ud over de yderste Forstæder, og Boliger og Træer strække sig, saa langt Øjet naar, ud i Synskredsen.

Ingen By i Verden med Undtagelse af Rom omslutter saa mange Kirker som Ruslands hellige Stolitza. Man paastaaer, at der i Moskou findes fyrretyve Gange fyrretyve Templer. Hvert af disse har i det Mindste fem, nogle endogsaa sexten Kupler, som, bedækkede med farvede glaserede Tagsten eller rigt forsølvede og forgyldte, funkle i den blaa Luft ligesom Solen, naar den har hævet sig halvt op over Horizonten. Selv de blanke Taarne, som stige frem fra de uhyre Masser af Huse og Haver, s. 78og hvoraf nogle hæve sig endogsaa til en betydelig Højde, bære dette glimrende Smykke, ligesom ogsaa alle større Palladser ere prydede med Kuppel. Vaaningshusene ligge næsten altid i Haver og aftegne sig i meget bestemte Omrids med deres hvide Mure og lysegrønne eller røde, flade Jerntage paa Træernes mørke Baggrund. Kun den ældste Del, Kitai-gorod, Kineserkvarteret, nær ved Kreml, danner en By, saadan som vi kjende den, med Hus til Hus. Den er omgivet af en hvid Mur med prægtige Taarne. Hele Resten synes at være en stor Samling af Landsteder, mellem hvilke Moskva bugter sig i store Krumninger.

Paa den Højde, hvor Kreml ligger, hæve sig ved Siden af Czarernes og Patriarkernes Paladser Hærens Rustkammer og Kirkens Helligdomme. Klostrene, mest ved Byens Yderpunkter, danne Fæstninger for sig.

I Kitai-gorod nedsatte Handelsstanden sig; dens Skatte fra Kina, Bukariet, Byzants og Nowgorod maatte beskyttes med Mure. Den øvrige, langt større Del af Moskou byggede Adelen sig, og endnu længe efterat den første Kejsrer havde bygget en ny Hovedstad paa den erobrede Jordbund, blev denne forsmaaet af Rigets Store, der hængte fast ved deres Fædres Skikke.

s. 79 Endnu bestandig er det ærværdige Moskou med sine gamle Helligdomme og historiske Erindringer en Gjenstand for dyb Ærbødighed hos enhver Russer, og saasnart han paa sine ofte Hundreder af Mile lange Rejser nærmer sig Moskou og i det Fjerne øjner Iwan Welickis gyldne Kors, kaster han sig i Andagt og Fædrelandskjærlighed paa Knæ. Petersborg er hans Stolthed, men Moskou staar hans Hjerter, nærmest.

Moskou har ingen Lighed med St. Peters borg. Her findes ingen Neva, intet Hav og ingen Dampskibe; intetsteds findes en lige Gade, en stor Plads eller en Park. Ligesaa lidt ligner Moskou nogen anden By Kuplerne, de flade Tage og Træerne kunne vel minde om Orienten; men der ere Kuplerne flade, dækkede med graat Bly, og slanke Minareter rage op over dem, Husene have ingen Vinduer til Gaden, og Haverne ligge indesluttede i døde, høje og ensformige Mure. Moskou har ganske sin egen Karakter, og vil man sammenligne den med noget Bekjendt, maa man kalde den byzantinsk-maurisk.

Rusland fik sin Kristendom og sin første Kultur fra Byzants. Indtil den nyeste Tid vedblev det at være fuldstændig aflukket fra s. 80 Vesterland og uddannede paa national Vis det engang Tilegnede. Det mongolske og tartariske Herredømmes tunge Svøbe, der i næsten tre Aarhundreder tyngede paa dette Land, hindrede længe ethvert Fremskridt. Al Dannelse var indskrænket til Klostrene, og fra disse udgik ogsaa senere Befrielsen. De tartariske Khaner fordrede aldrig Overgang til Islam, de nøjedes med en Tribut, og for at opkræve denne benyttede de Landets egne Autoriteter. De støttede endog Storfyrsternes og Gejstlighedens Anseelse, og hvormeget end den gyldne Hordes Herredømme i alle andre Henseender hæmmede Fremskridtet, saa befæstede den dog blandt de Undertrykte Troen paa deres Religion og Kjærligheden til det fælles Fædreland.

Disse Træk betegne den Dag idag Folket, og naar man betænker, at Kjærnen af denne Nation, Storrusserne, 36 Millioner Mennesker af samme Stamme, samme Tro og samme Sprog, danne den største homogene Menneskemasse i Verden, saa vil man ikke kunne tvivle paa, at Rusland har en stor Fremtid for sig.

Man har sagt, at det umaadelige Rige ved en tiltagende Befolkning vil falde fra hinanden. Men ingen Del af det kan bestaa uden den s. 81 anden, det skovrige Norden ikke uden det kornrige Syden, den industrielle Midte ikke uden Begge, Indlandet ikke uden Kystlandet, eller uden Volgas 400 Mile lange Vandvej. Men endnu mere end dette holder Alles Fællesfølelse selv de fjerneste Dele sammen.

Og for denne Følelse er Moskou nu Midtpunktet, ikke blot i det europæiske Kejserdømme, men i det gamle, hellige Czarrige, i hvilket Folkets historiske Erindringer ere rodfæstede, og af hvilket trods en tohundredaarig Bortgang fra det Nationale maaske dog endnu dets Fremtid vil fremgaa.

Den voldsomme, fremmede Civilisation er intetsteds trængt ind i Folkets Masse. Den nationale Ejendommelighed har fuldstændig vedligeholdt sig i Sprog, Sæder og Skikke og i en højst mærkværdig Kommunalforfatning, den frieste, selvstændigste, som nogetsteds findes, og endelig ogsaa i Bygningsstilen.

Om en saadan kan der rigtignok kun være Tale ved Kirkerne. I Rusland er næsten Alt nyt. Hvad der her er over hundrede Aar gammelt, bliver anset som en Antikvitæt. Det russiske Vaaningshus er af Træ og kan derfor aldrig naa denne Alder, det maatte da ligesom Peter den Stores overbygges med et Stenhus s. 82 til Beskyttelse. Ogsaa Kejsers Slotte ere ny, og kun her staar der endnu en Rest af Czarens gamle Dwores. Men Kirker fra det fjortende og femtende Aarhundrede (en for Rusland høj Alder) findes endnu, og Præsteskabets strængt konservative Aand har bevirket, at alle senere opførte Kirker ere blevne hine lig.

Sofiakirken i Konstantinopel er det Forbillede, efter hvilket samtlige russiske Kirker ere opførte. Overalt blev denne efterlignet, men intetsteds naaet, ikke engang af St. Marco i Venedig. Det skortede saavel paa Materiale som paa Kunstfærdighed for at hvælve en Bue med 125 Fods Spændvidde. Hvad man nu ikke kunde naa i Bredden, søgte man i Højden, og Kuplerne bleve snævre og taarnagtig høje. De raa Sten, kunstløst sammenføjede, fordrede overordenlig stærke Piller og tykke Mure, hvori Vinduerne ere anbragte, smalle og dybe som Skydeskaar. Det klareste Lys falder gjennem Vinduerne i den tyndere Mur, som bærer Kuplen. De fleste Kirker ere højere, end de ere lange og brede. De plumpe firkantede Piller indsnævre den i Forvejen ringe Plads. Intetsteds hat man en fri Oversigt, og overalt hersker et mystisk Halvmørke. De berømteste russiske Kirker optage kun saa mange Hundreder, som en gothisk s. 83 Kirke optager Tusinder. Rigetignok ere ogsaa hine byggede af italienske Mestre, men de maatte lempe sig efter de engang indførte og til Regel blevne Former.

Da nu de arkitektoniske Forhold ikke formaaede at frembringe et storartet Hele, saa søgte man Skjønheden i Enkelthedernes Udsmykning, i Glans og i Pragt. Ikke tilfreds med at forgylde indvendig og udvendig indlagde man Gulvet med halvædle Stene og bedækkede Billeder, som i og for sig vare uden kunstnerisk Værd, med Guld, Diamanter og Perler. Kun Ansigt og Hænder vise sig malede, Klædedragt, Kroner og alt Andet er overlæst med Juveler og forgyldte Sølvplader.

Billedhuggerkunsten er ganske udelukket, forsaavidt den fremstiller det menneskelige Legeme, derimod er Maleriet ikke bange for at afbilde selv Gud. Den gyldne Baggrund er i og for sig ufordelagtig for Maleriernes Karnation, og hertil kommer endnu den byzantinske og gammeltyske Skoles langtrukne Konturer uden dog

at have den sidstes Inderlighed i Udtrykket. Kæmpeagtige Skræmmebilleder, som skulle forestille Maria, Kristus, Johannes eller Gud Fader, skue ned fra Kuplerne. Russeren kjøber ingen andre Helgenbilleder s. 84 end enten ganske sorte eller ganske farveløse. En yndig Madonna af Rafael eller en skøn Sebastian af Correggio synes ham uægte. Hans Tro trænger just til hans Kirkes Mørke, til Virakskyerne, som ved hver Messe tilhulle Præsternes hemmelighedsfulde Virken.

Det byzantinske Element i den russiske Bygningsstil er altsaa historisk let at forklare, det mauriske opstod af Trangen til at udsmykke de enkelte Dele og viser sig kun heri.

Ikonostasens Gitre ere gjennemvævede med Løvværk, Vindruer og Dyreskikkelser, de glatte Mure, navnlig hvor de ikke ere forgyldte, fremvise Blade, Rosetter eller Vinrankeslyngninger. Hvor dette ikke udhuggedes i Sten, blev det malet, og hvor ogsaa disse Tegninger mangle, har man hjulpet sig med en Rækkefølge af de grelleste Farver. Men derved kom man rigtignok ogsaa langt bort fra Alhambras og Alcazars smagfulde, kunstneriske Arabesker.

Det Vanvittigste, som nogensinde er fremstaaet i Bygningskunsten, er Iwan Blajennoj, en Kirke paa den røde Plads foran Kreml. Den er egenlig ikke til at beskrive. Denne Bygning staar for det Første paa en ganske ujevn Grund, skjøndt den smukke jevne Plads ligger lige foran. Den sidder ligesom paa Hug s. 85 paa Skraaningen og lader det ene Ben hænge ned af den. Af nogen Symmetri er der ikke Spor. Den har intet Midtpunkt, og ingen Del af den ligner den anden. En Kuppel ser ud som et Blomsterløg, en anden som en Ananas, en Ærteskok, en Melon eller en tyrkisk Turban. Den indeholder ni forskellige Kirker, hver udstyret med sit Alter, sin Ikonostase og sit Helgenskrin. I nogle af dem gaar man paa den flade Jord, andre kommer man op til ad Trapper. Derimellem er saa en Labyrinth af Gange, saa snævre, at to Mennesker neppe kunne komme forbi hinanden. Naturligvis ere alle disse Kirker meget snævre. Den i Hovedtaarnet rummer neppe tyve til tredive Mennesker, men ikke des mindre rager dens Hvælving op til Spidsen af Taarnet og har saaledes en Højde af over hundrede Fod. Denne Kirke er indvendig og udvendig forsvøvet og forgyldt og bemalet med alle Regnbuens Farver. Kuplerne straaled med røde, grønne og blaa glaserede Teglsten, og selv Stenhuggerens Arbejde har Maleren illumineret med sine Farver.

Dette Uhyre udgik fra Uhyret Iwan Grosnoj, Iwan den Skrækkeliges Hjerne. Da han saa' sin Idé virkeliggjort ved Bygmestrens Kunst, blev han henrykt, overøste ham med Lovtaler, s. 86 omfavnede ham og befalede saa, at hans Øjne skulde udstikkes, for at der ikke ved ham senere skulde fremstaa noget andet lignende Mesterværk.

Og dog gjør denne Kirke med alle sine Besynderligheder ikke noget ubehageligt Indtryk. Originalitet kan man idetmindste ikke frakjende den.

Virkelig skjønt er derimod Alt, hvad der er tilbage af Czarernes gamle Dworez. Det er en sælsom Bygning paa fire Stokværk, som foroven bestandig blive smallere og lade en terrasseformig Plads staa fri udenom hver Etage. Andet Stokværk indeholder foruden det særdeles rigt udstyrede men lille Huskapel Banketsalen, som ligner Marienburgs Remter, kun at det der er en slank Søjle, medens det her er en tyk Pille, som bærer hele Hvælvingen. Indgangsdøren findes i et Hjørne, og Tronen staar lige overfor i det diagonalt modsatte Hjørne. For Tiden ere Væggene behængte med pragtfulde Tapeter, og den meget store Trone med drap d'or er foret med ægte Hermelin. Dette Drapperi koster 40,000 Rubler. Aldeles fortryllende ere de smaa men nydelige Værelser i tredie Etage. Fjerde Etage danner kun én Sal, det var Terima, Kvindernes Bolig, hvor ogsaa Peter I boede i sin Opvæxt.

s. 87 Ved Parolens Udgivelse meldte Kommanderede fra alle Regimenter sig, Kavalleriets tilhest. Det var smukt at se en Prøve af alle disse glimrende Uniformer. Kyradsererne med den byzantinske Dobbeltørn paa Hjelmene ligesom vor Garde du corps, men med Lanse, Ulanerne næsten ganske som vore, Husarerne i hvid Dolman med Guldsnore, Liniekosakkerne med Pelshue og rød Kaftan, de tschernamorskiske Kosakker i mørkeblaa Frakker med røde Kapper, de uraliske lyseblaa, alle bevæbnede med Lanser og paa smaa Heste med høje Sadler. Tartarerne ere mest Hedninger eller Muselmænd. Tscherkesserne mødte i Hjelm og Pladekyradser. De opførte deres Rytterstykker, skød fra Hesten med deres lange Bøsser og dækkede sig mod Forfølgerne ved deres Kautschu, idet de kastede sig til Siden, saa at de berørte Jorden med Haanden, andre stillede sig oprejst i Sadlen, og altsammen i strakt Karriere og under høje Raab og Skrig.

Et Regiment Drushiner, et Landeværn, som udskrives fra de kejserlige Apanagegodser, behagede mig meget. De bare en Hue med Andreaskorset, Landbefolkningens Kaftan, kun noget kortere, meget vide Benklæder med Skjorten over, som alle simple Russer, og de s. 88 halvhøje Støvler udenpaa Benklæderne. Halsen var bar. Det er den uniformerede Mushik. Denne Dragt er national, klædelig og praktisk, og jeg vilde ønske hele det russiske Infanteri en lignende Dragt. Les proverbes sont l'esprit des peuples, og Nationaldragten fremgaar af en hundredaarig Erfaring med Hensyn til det Hensigtsmæssige og tillige Klædelige. Den østerrigske Uniform er i Mähren hvid, i Banatet brun, fordi Faarene der have denne Farve, Spanien bærer sin Tabarra, saaledes som Gederne levere ham Materialet dertil, Araberen er hvid fra Top til Taa, fordi hans Klimas Hede fordrer det, og Mushik'en bærer sin Kaftan ikke af Lune eller tilfældigt, men fordi det passer ham bedst.

Kejserens Cortége er i Sandhed imponerende, vel en femhundrede Heste.

Havde jeg blot en bedre Hukommelse for Personer og Navne. Jeg har lært en Mængde interessante Mænd at kjende, det vil sige, jeg er bleven forestillet for dem : Fyrst Gortschakoff, Lüders, Berg og Osten-Sacken, som have kommanderet i den sidste Krig, Orloff, Mentschikoff, Adlersberg, Liewen, Gouverneuren over Siberien og den Højstbefalende i Kaukasus, endvidere s. 89en Hærskare af Fløjadjutanter, de fremmede Prinser og deres Følge.

Man kan egenlig altid, naar man rider en fremmed Hest, være glad, naar man kommer fra det uden at lide eller afstedkomme nogen Ulykke. Her rider en daarlig Rytter paa bagfra, dér stiller et stædigt Dyr sig paatvers, nu slaar en Hoppe bagud, nu en Hingst forud. Det er en smal Sag at ride alene, men i et saa stort Følges Vrimmel, i kort Trav paa et livligt Dyr, der gjælder det om at have Øjnene med sig. Pludselig holder Kejseren an, og Alt stopper op, eller han gjør en Vending, og nu er Forvirringen ubeskrivelig, eller han sprænger frem i Galop, og Alt styrter efter, medens Têten allerede igjen er i en langsommere Gangart. Og saa de vajende Faner, de skingrende Trompeter, Trommehvirvlerne og de uendelige Hurraraab. Og endelig vil man dog ogsaa nok se Noget. Jeg red en lille sort Hest, som jeg gjerne vilde eje, den gaar akkurat som en Østpreusser, kun gaar den stærkt paa, og bestandig paany var jeg helt foran mellem Storfyrsterne. Jeg skal dog nok komme ud af det med den, naar vi først lære hinanden lidt at kjende. Den forlanger et roligt Sæde og en let Haand, som s. 90det ikke altid er muligt at have, naar man bestandig staar i Fare for at ride paa.

laften ved Solnedgang var jeg igjen paa Kreml. „Diem perdidit“ vilde jeg sige om den Dag, jeg lod gaa hen uden at besøge denne Vidunderbygning.

Jeg steg derpaa ned til Moskva og besaa' nede fra den skønne Kaj de vældige hvide Mure, Taarnene og Portene, som omgive Czarballadset og en hel By af Kirker i den sælsomste Bygningsstil. laften giver Byen en stor Fest, som jeg vil sige mig løs fra for at kunne skrive. Man modtager saa mange Indtryk, at man slet ikke kan fordøje dem eller faa Rede paa sine Tanker.

Jeg søger at komme til Forstaaelse af de herværende Bygninger. I Culm i Vestpreussen saa' jeg ifjor et saa sælsomt Raadhus, at det slet ikke vilde passe i min Hjerne; nu forstaaer jeg, at det er den moskovitiske Bygningsstil. Sværdridderne i Lifland stode i nøje Forbindelse med de tyske Riddere i Preussen, og en af deres Bygmestre maa have efterlignet ved Weichsel, hvad han har set ved Moskva. Om Orienten minde her Fontænerne, overbyggede med smaa runde Huse paa Hovedpladserne, og s. 91bestandig omgivne af Mennesker og Dyr, som her forsyne sig med Vand. Men de synes kun raa og plumpe, naar man sammenligner dem med Konstantinopels prægtige Tschesmer og disses rige Skulptur, forgyldte Gitre og gjennembrudte Marmorvægge. Dernæst ser man her ligesom ved Moskeerne uhyre Sværme af Duer, der ere saa dristige, at de knapt gjøre Plads for Vognene og Fodgængerne. Fra Laderne blive de ofte jagne ud ligesom en Flok Høns, og overalt søge de deres Føde. Ingen gjør dem nogen Fortræd, og at spise dem betragter Russeren som en Synd. Ganske besynderlig er Gostinoj-Dwor, Kjøbmandshallen, en Gjentagelse af den orientalske Tschurchi. I stor Udstrækning staar den ene Bod ved Siden af den anden. De mellemløbende smalle Gange ere dækkede med Tag, derfor er der det samme Halvmørke og den samme Lugt af Læder og allehaande Krydderier som paa Missir, det ægyptiske Torv i Konstantinopel. Mest findes dog her indførte europæiske Varer, som man faar bedre og billigere hos os, saa at man ikke er meget fristet til at kjøbe.

Hvis jeg havde at vælge, vilde jeg dog hellere bo i Moskou end i St. Petersburg.

s. 92Peter den Store forefandt ved sin Regjerings Tiltrædelse et fra Havet aldeles aflukket Land. Han kunde betragte det Sorte Hav eller Østersøen som Forbindelser med den civiliserede Verden, men begge maatte først erobres. Den iltre Svenskerkonge paanødte ham Kampen mod Nord, og desuden var dengang det sydlige Hav omboet af Barbarer. Han skal oprindeligt have havt til Hensigt at grundlægge sin nye Hovedstad ved Pontus og endogsaa have bestemt dens Beliggenhed, og den ene Kyst er jo heller ikke længere fra Rigets Midtpunkt end den anden.

Hvorledes vilde Sagen ikke have stillet sig, hvis han havde henlagt sit Petersburg ved Sewastopols aldrig af Vinteris spærrede Havn, tæt ved Tschadyr Daghs paradisiske Højder, hvor Vinranken voxer vildt og alt det trives i det Frie, som ved Nevaen opelskes i Drivhuse, hvor ingen Oversvømmelse truer med Tilintetgjørelse, hvor Flaaden ikke ligger indefrossen de syv Maaneder af Aaret, og hvor Dampkraften langt lettere kunde tilvejebringe Forbindelse med Europas skønneste Lande end fra den finske Havbugt!

Hvilken Stad vilde ikke St. Petersburg s. 93være, hvis dens brede Gader strakte sig til Balaklawa, og Vinterballadset skuede ud over det Sorte Havs dybe Blaa, hvis Isaaskirken stod paa Malakoff-Højen, hvis Alushta og Orianda vare den kejserlige Families Peterhof og Gatschina!

s. 94

Moskouden 29de August.

En entrée joyeuse, ved hvilken Herrer og Damer i stiveste Puds tilbagelægge en Mil i Glaskaret eller tilhest,

medens en halv Million Tilskuere vente paa Tribuner og Gader, medens Gejstligheden i fuld Ornat gaar Toget imøde med Kors og de hellige Kar, og hundredtusinde Soldater paradere, forudsætter ubetinget godt Vejr, som man da ogsaa med Billighed kan forlange det i Hundedagene.

Men Dagen begyndte med Regn og Taage. Efter Middag kom dog en lille Plet blaa Himmel tilsyne, stor nok for a pair of marine trowsers, og nu klarede Vejret op og holdt sig ogsaa trods truende Skyer til Indtoget var forbi.

Allerede Kl. 1 vare vi tilsagte til Møde paa Petrowskoj; thi det tager Tid, inden et saadant Tog sætter sig i Bevægelse. Jeg forslog Ventetiden med at betragte de monstrøse s. 95Karreter. Henved tredive vare forspændte med sex Skimler, Kejsrerindens blev derimod trukken af otte isabellefarvede Heste. Alle Hestene vare over 12 Kvarter. Da Russerne kjøre med fire til fem Heste ved Siden af hverandre, havde man forskrevet et Antal Postilloner fra Preussen, som ere vante til at kjøre Fire paa denne Maade fra Bukken. Man hørte Tordnen og Banden paa Russisk, Engelsk og Tysk, da Dyrene trods al den Umage, man havde havt med at indøve dem, og skjøndt hvert blev trukket ved Tøjlen af en guldbroderet Mand til Fods, ikke ret vilde tage fat, da de centnertunge Vehikler skulde sættes i Bevægelse. Endelig kom dog Alt i Gang.

Seletøjet var af Guld og Silke, Kuskene pudrede, endvidere saa' man Pager tilfods, kejserlige Jægere, Kammerherrer, Alt struttende af Guldtresser og Guldbroderier.

Langt over hundrede Generaler og næsten ligesaa mange kejserlige Fløjadjutanter straaledede i Stjerner og Baand. Tropperne dannede Spalier fra Petrowskoj til Kreml, Mand ved Mand; udenfor Byen stod Infanteriet i Bataillons- og Kavalleriet i Regimentskolonner, indenfor samme en ligne; lutter sortebrune, skjæggede Ansigter. Regimentet Paulowsk — i hvilket alle Folkene s. 96skulle have tartariske Opstoppærneser, fordi Kejsrer Paul var udstyret med en saadan — bar den spidse Grenaderhue af Jernblik ligesom vort første Garderegiment, og vel en Trediedel af Huerne fremviste to eller tre Huller, hvorigjennem der var gaaet Kugler.

Alle Vinduer og Tribuner vare tæt besatte, og man saa' her de forunderligste Fremtoninger: Bønder med langt Skjæg, Kjøbmandsfruer, bogstavelig bedækkede med ægte Perler, Tscherkesser i deres smukke Nationaldragt, mingreliske Fyrster, som have en Slynge til Hovedbedækning, hedenske Tartarer, buddhistiske Kalmukker, europæiske Diplomater, Muselmænd, schwabiske Bønder fra Cherson, Modeherrer fra Paris og London.

Kl. 3 forkyndte Kanonskud, at Toget satte sig i Bevægelse. Foran red en Afdeling Gendarmere i lyseblaa Uniform, derpaa de skarlagensrøde Tscherkesser i Skælbrynier. Herefter fulgte Marechallen i Phaëton, saa kom de højeste Hofcharger i sexspændige Glaskarreter. Bagved disse red to Eskadroner Gardekyradserer i skinnende Kyradser med Sølv-Dobbeltørnen paa Hjelmene, første Geled bevæbnet med Lanser. Nu viste Kejseren sig i Generalsuniform, ridende paa en prægtig Graaskimmel; tilhøjre for ham s. 97red Prins Friedrich Wilhelm af Preussen, bagefter fulgte Prinsen af Nederlandene, Kejsrerens tre ældste Sønner, samtlige Storfyrster og fremmede Prinser, derpaa hele Sværmen af Generaler og Adjutanter. Efter disse fulgte begge Kejsrerinderne med deres Damer i Karreter. En Infanteriafdeling sluttede Toget.

Ved de uendelige Hurraraab fra Menneskestimlen, Trommehvirvlerne, det larmende Musikkorps, Klokkeringningen og Kanonernes Torden bleve mange Heste urolige, og naar nu Kejseren holdt sin Hest an for at modtage Salt og Brød fra Magistraten eller for at blive besprængt med Vievand foran Kirken, ved hvilken Lejlighed Alle toge Hjelmene af, opstod hver Gang en ubeskrivelig Trængsel og Rykken tilbage.

Imidlertid løb Alt mærkværdig heldig af, og navnlig herskede der i Gaderne den mønsterværdigste Orden, skjønt man intetsteds havde forment Folket at se deres Batuschka, som ikke blev træt af alvorlig men venlig at hilse tilhøjre og tilvenstre, snart til Folkestimlen, snart til et Vindu eller en Tribune.

Da vi nærmede os Kreml bragede Skytset fra dets Taarne, og den store »Iwan« udtrykte sin Glæde ved at ringe med alle de Kolokols, hvormed den er behængt rundt omkring. Dér s. 98brummede nu den store Wetschewoi, som fordem kaldte den mægtige Republik Novgorods Befolkning til Vaaben, naar de moskovitiske Storfyrster truede dens Frihed, dér summede og klemte de i alle Toner fra de dybeste til de højeste alle de store og smaa Klokker, hvormed Iwan taler med ved de store Højtideligheder.

Kun én Klokke forblev stum, saaledes som den altid har været det ligefra sin Fødsel baade i Glæde og i Sorg. Den staar paa et Underlag af Granit ved Foden af det store Taarn og danner ligesom et helt Hus med to Fods tykke Mure. Et Stykke, som formodentlig er sprunget ud ved Støbningen, ligger foran den og lader en Aabning fri, ad hvilken de tyve til tredive Mennesker, som denne Klokkeruin bekvemt kan optage, kunne træde ind.

Foran Kremles yderste Port staaer i et sirligt Kapel Billedet af den iberiske Bosja mater, der holdes meget helligt, og som end ikke den travleste Forretningsmand gaar forbi uden at træde et Øjeblik ind og korse sig.

Her steg Kejseren af Hesten for at holde sin Bøn. Hele Følget red derimod gjennem Porten og marcherede op

med Front mod Kreml Murene paa den store, røde Plads s. 99»Krasnoi Ploschtschad«. Snart kom Kejseren sprængende i Galop, og nu drog man gennem Frelserens Port, den hellige spuss woroto, ind i den indre Gaard.

Gjennem denne Port gaar ingen Russer og heller ingen Fremmed uden at aftage sin Hovedbeklædning; den Fornemste og den Ringeste bringer det undergjørende Frelserbilled over Indgangen denne Hyldest. Da Tartarernes Skarer væltede frem mod Fæstningen, udgik Taager derfra, som forhindrede dem fra at finde Indgangen, og da Franskmændene foruden Arsenalet ogsaa vilde sprænge denne Port i Luften, slog Taarnet en Revne fra det Øverste og til Billedets Krystalplade, som forblev uskadt og holdt hele Murværket sammen.

Paa den anden Side af Porten stege Alle af Hesten, og man maatte være glad ved at slippe ud af Vrimlen mellem de løse Heste og kunne ty hen paa det skarlagentrøde Tæppe, for at afvente Kejserindernes og Storfyrstindernes Ankomst. Forrest kom Kejserindemoderen, derpaa den regjerende Kejserinde i en Dragt af Guldbrokade med Hermelin. Storfyrstindernes manteaux vare af Fløjel eller Kniplinger med Guld og Perler, alle Hofdamerne vare i den s. 100dig bekendte Nationaldragt af skarlagentrødt Fløjel.

I festligt Optog gik Majestæterne nu først til Uspenski Sabor, Opstandelseskirken, den egentlige Kathedralkirke, foran hvilken den høje Gejstlighed ventede. Denne Hovedkirke, i hvilken ogsaa Kroningen foregaaer, og hvor Patriarkerne finde deres sidste Hvilested, er som alle russiske Kirker yderst rigt udstyret, men snæver og mørk. De uhyre tykke Piller indtage den halve Plads, Vinduerne ere smalle og dybtliggende, Kuplerne taarnagtig høje og snævre. Alle Vægge og Piller ere forgyldte fra øverst til nederst, og paa denne Baggrund er malet de sælsomste, langtrukne, ofte ganske fortrukne Billeder af de Hellige. Oppe paa Kuplerne stirre nogle skrækkelige Mosaikbilleder ned, blandt Andre en gammel Mand med graat Skjæg, der ikke skal være nogen Anden end Gud Fader selv. De uhyre Skatte af Guld, Sølv og Ædelstene, hvormed Helgenbillederne ere bedækkede, forbigaar jeg og skal kun omtale Natalie Narischkins Evangeliebog, som Peter den Stores Moder har skjænket. Bindet er af Guld og skal være over en Million Rubler værd. Bogen maa bæres af to Præster, da Vægten er for stor for én.

s. 101Kejseren holdt sin Andagt foran Kirkens Hovedhelgen. Ganske tæt ved, hvor jeg stod, knælede han ned, korsede sig og kyssede Relikvien, derpaa kom Kejserinden med sit lange af Pager baarne Slæb, og samme Ceremoni gjentog sig.

Den ved et smukt Jerngitter afstukne Sabor ploschtschad, Frelserens Gaard, er omgivet, foruden af en Del af det gamle Czarpallads, tillige af en stor Mængde Kirker, som indeholde Ruslands største Helligdomme. Faa Skridts Gang førte endnu Majestæterne og hele Følget til Archangelski Sabor, Erkeenglen Michaels Kirke, som indeslutter alle Czarernes Grave ligetil den første Kejser, og derpaa til Blagowischtschenski eller Forkyndelseskirken, der er endnu snævrere, sælsommere og rigere end alle de andre. Den danner formelig et lille Juvelskrin. Korset paa Kuglen skal være af rent Guld, og Gulvet er indlagt med Jaspis, Agat og Karneol fra Siberien.

Overalt blev Kejseren modtaget med de vidunderlige russiske Kirkesange, og nu, efterat han havde givet Gud Æren, satte det lange pragtfulde Tog sig i Bevægelse over den store fritstaaende Trappe, Krasnoi Kraitzo, der var bedækket med skarlagentrødt Klæde, mod det s. 102gamle Czarpallads, som staar i umiddelbar Forbindelse med de pragtfulde Værelser i det nye af Kejser Alexander byggede Pallads Bolschoi Dworez. Derpaa gik Toget igjennem den uhyre St. Georgs Hal, hvis Vægge bære Navnene paa alle St. Georgs Riddere, og til Andreassalen, der i Formen ligner Skibet i en stor gothisk Cathedral og glimrer af Guld paa den hvide Grund, og derfra ind i den uhyre Nikolaussal, i hvis ene Ende Tronen staar. I det midterste Felt af Rigsvaabnet findes Huset Romanows og Hertugerne af Holstens Familievaaben, Oldenburgs to Tværbjelker, Norges Løve, Holstens Nældeblad, den slesvigske Løve, Ditmarskens Rytter m. m. Endelig gik Toget til de kejserlige Beboelsesværelser, hvis Pragt vi allerede tidligere havde beset, og nu først, Klokkerne var sex, var hele Højtideligheden tilende, og vi skyndte os til vor idag velfortjente Diner i det Trubetzkoiske Pallads.

s. 103

Løverdag den 30te August,

Stor Vagtparade for Kejseren i Kremles Gaard. Derefter Rytterforestillinger. Om Aftenen fransk Skuespil.

s. 103

Søndag den 31te August.

Vi kjørte idag til den hellige Dimitri Donskojs Kloster, en fuldstændig Fæstning med krenelerede Mure og Taarne. Kirken er ret smuk, meget høj og usædvanlig lys. Den med drevet Guld og Billeder i en Højde af omtrent hundrede Fod bedækkede Ikonostase er af en blændende Pragt. Der blev just holdt Messe, og vi havde faaet nok af det utallige Gange gjentagne „gospodi pomilo“, da vi saa' Præsten bære Brødet, hævet højt op over Hovedet, gennem Kejserporten, denne lukke sig bag ved ham, og Præsternes af Ædelstene funklende s. 104Tiaraer bevæge sig gennem Virakskyer bag det gyldne Gitter. Der ringes og virkes nu

hemmelighedsfuldt og mystisk, men atter istemme Sangerne en af disse vidunderlige Sange, som man kun faar at høre i Rusland. Hvem skulde have søgt saadanne Stemmer og en saadan Anførelse her! Vi bleve staaende maalløse, til Sangen forstummede, Portene aabnede sig, og Præsten forkyndte Underet for det knælende Folk.

Det er idag solklart Vejr, saaledes som man har det næsten uafbrudt i Rom i December Maaned, kun lidt koldere. Alle gaa i Kapper og Pelskraver, og kom der lidt Sne, vilde Ingen forundre sig synderlig. I dette smukke Vejr kjørte vi til Spurve-Bjergene. Moskva gjør her en smuk Krumning om et andet Kloster, Dicwitschka Monastir. Det ligger paa den udstrakte Jomfrueng, hvor Kejseren efter Kroningen beværter »det sorte Folk«. Hinsides denne laa Moskou i fuld Pragt, belyst af Solen. Saaledes saa' Franskmændene efter uendelige Lidelser denne By, som skulde bringe dem Vinterkvarter, Ro og Hvile. Tre Dage senere var et Flammehav udbredt over det Hele, og Napoleon flygtede fra Kreml til Petrowskoi.

Efter Frokosten besaa' vi Moskous sælsomste Kirke, Iwan Blajennoj, og derpaa Ruslands s. 105skjønneste Kirke, den under Bygning værende Frelser Kirke. Den er lys og stor, hvad der neppe kan siges om nogen anden. Kuplen er firsindstyve Fod i Gjennemsnit. Om Aftenen var jeg tilsagt til Kejserindemoderen paa Alexandrinik. Dette Slot ligger ved Moskva endnu indenfor Byens Omkreds, men næsten en Mil fra vort Kvarter. Kejserindens Hofstat, Prins Friedrich Wilhelm, Prins Hohenzollern, Adlerberg og jeg vare indbudne.

De faa Personer, der skulde sætte sig ind til Kejserinden i hendes Værelse, bleve udtrykkelig opfordrede dertil, alle de Andre forbleve i Salonen.

Kejserinden, i hvidt Mousselin, som altid tarvelig men smagfuldt klædt, sad i en Lænestol med Fødderne paa en lille Skammel. Underholdningen var utvungen. Det var allerkjæreste at se, hvorledes Moderen glædede sig over sin yngste, højt opskudte Søn, den sidste, som endnu er forbleven under hendes Tag. Snart havde han Noget at bede om, snart havde han en Spøg før, og om end Kejserindens Træk altid forbleve alvorlige, saa udtrykte de dog Velvillie og Godhed. Hendes Væsen minder ganske om hendes- højsalige Faders.

s. 106

Mandag den 1ste September.

Inat har det frosset, og man har flyttet Orangerierne ind i Drivhusene. Jeg har ladet lægge lidt i min kæmpemæssige Ovn, thi i Værelserne er der kun syv Graders Varme; du véd, hvor meget jeg afskyer denne Temperatur.

Kl. 12 kjørte vi til Petrowskoi, hvor der var stor Revue. Tropperne stode opstillede i sex Træfninger, og Kejseren red med sit uhyre Følge langs Fronten af hver. Der var ved Forbimarchen (Roder og Regimenter vel talte): 63,560 Mand Infanteri, 9,740 Mand Kavalleri og 1,700 Artillerister med 136 Stykker Skyts, tilsammen 75,000 Mand, nemlig Gardekorpset og en Division af Grenadérkorpset. Havde disse Tropper været opmarcherede i Linie, vilde de nøjagtig have indtaget en Længde af en tysk Mil. Men de stode i respektive s. 107Bataillons- og Regimentskolonner, og dog var det et ganske antageligt Stykke Vej.

Kejserinden var i et Telt, forbi hvilket der derpaa blev marcheret: Infanteriet i Bataillonskolonne, Kavalleriet med Eskadrons- og Artilleriet med Batterifront. Alligevel varede det halvtredie Time. Det var en bidende Blæst, som bedækkede os med Støv, Noget de broderede Uniformer ikke ville have godt af. Efter endt Forbimarche havde Kavalleriets Regimentskolonner sat sig ved Siden af hverandre og dannede alligevel en Linie paa 2000 Skridts Længde, ligeoverfor Tilskuerne, i en Afstand fra disse paa 800 Skridt. Kejseren red frem, og paa hans Kommando satte denne Masse paa næsten 10,000 Heste afsted i Galop og gjorde en kort Attaque til tæt foran os, hvor der blev gjort Holdt.

At Tropperne efter saa lange Marcher kunde rykke ud med næsten fuld Krigsstyrke, havde jeg neppe anset for muligt.

Hver Dag er der nu Marchalstaffel paa Kreml og derpaa Skuespil. Idag blev det ved en Ildebrand ødelagte og nu paany opførte Operahus aabnet for første Gang; det har ganske samme Bredde som Operahuset i Berlin, ikke fuld saa stor Dybde, men det er meget s. 108højere og har sex Etager Loger over hverandre, Hele Salen er hvid med megen Forgyldning og med røde Drapperier. Den kejserlige Loge i Midten er rummelig og rigt udstyret, derimod er Loftet saa tarvelig dekoreret, at jeg troede, det ikke var færdigt. Scenen er meget rummelig, men Dekorationer og Belysning kun maadelig. Moskou har endnu ikke faaet sit Gasværk, der er Mangel paa Stenkul, hvoraf der vel findes righoldige Aflejringer, men hundrede Mile herfra.

Man gav »Puritanerne« af Bellini med Lablache og Madame Bosio.

s. 109

Tirsdag den 2den September.

Dagen idag er gaaet hen med Præsentationer. Hele corps diplomatique blev forestillet for Prinsen. Grev Morny, Fyrst Esterhazy, Lord Granville og Prinsen af Ligne som Ambassadeurer, derpaa Gesandterne med deres Attachés, Alle mødte med prægtige Ekvipager og i Gala. Prinsens Følge modtog dem ligeledes i fuld Puds. Han forstod med den ham egne Lethed og støttet af sin vidunderlige Hukommelse for Personer og Forhold at sige Enhver noget Passende. Til Vederkvægelse bestege vi derefter endnu engang »den store Hans«, Iwan Welicki, hvorfra man har en vid Udsigt. Vi nøjedes imidlertid med den halve Højde, hvorfra man fuldstændig overser alle Kremles Kirker og Gaarde. Hvad der ligger udenfor Byen, er iøvrigt ikke smukt, mest Skov. Dineren lod jeg skyde over og kørte s. 110en Tur omkring Kitai Gorods smukke Mur. Den er af en uhyre Styrke, forsynet med meget høje Tinder og desuden med Machicoulis, hvorfra Murens Fod kan bestryges. Vældige Taarne springe frem som et Slags Bastioner. For Tartarerne idetmindste frembød de en uovervindelig Hindring.

laften gives den kjedelige Ballet Gisela, derpaa er der Kl. 10 Bal hos den engelske Ambassadeur. Imorgen allerede Kl. 6 gaar Rejsen til det berømte Troitzka Kloster, 70 Werster herfra.

s. 111

Onsdag den 3die September.

Allerede Kl. 6 imorges kørte vi afsted i fem firspændte Vogne. Det var den smukkeste varme Dag, vi endnu have havt i Rusland.

Eggen er ganske smuk og veldyrket. Paa nogle Marker staa endnu Rug, Havre og Boghvede, paa andre er Vintersæden allerede skudt frem i en Haandsbreddes Højde. Der er ingen Tid at spille her, thi Vinteren kan komme lige med et. Landsbyerne bestaa af smaa Træhuse, men de have næsten altid en meget pyntelig Kirke med grøn Kuppel, saa at de paa Afstand tage sig godt ud. Man ser ogsaa mange høje Skorstene fra Klæde og Sukkerfabrikker.

Jeg blev meget overrasket ved at se en temmelig betydelig nybygget Aquadukt, nogle Mile lang, der forsyner Moskou med Drikkevand. Den temmelig flade eller bølgeformede Egn bliver undertiden afbrudt af nogle smaa s. 112Floddale, der frembringe nogen Afvexling i Ensformigheden. Vi vare ikke halvfemte Time om at tilbagelægge Afstanden til Troitzka, skjøndt det var ti tyske Mil.

Klostret bliver holdt meget helligt og er af historisk Betydning, da Ruslands Befrielse fra det tartariske og polske Aag to Gange er udgaaet herfra. Ingen af disse to Nationer have betraadt det, heller ikke Franskmandene i 1812. Det laa rigtignok helt uden for Kejser Napoleons Operationslinie, men Russerne tilskreve det den hellige Sergius, der ligger begravet her. Denne Helgens undergjørende Billede blev, som der fortæltes mig, ogsaa ført til Sewastopol, men her kunde det dog ikke frelse Fæstningen. I arkitektonisk Henseende er der ikke meget at se her. Det Smukkeste er vel denne lille Fæstnings tykke, høje Mure med de bastionære Taarne. De have engang ved en Belejring modstaaet det polske Skyts. Klokketaarnet ligner endel Taarnet paa den katholske Kirke i Dresden og indeholder en meget stor og smuk Klokke. Man slæbte os endnu et Par Werster videre til Huleklostret, mais l'affaire ne valait pas Ja chandelle. Ved Bortkjørslen kørte min Vogn paa en anden. De fire iøvrigt temmelig miserable, smaa Heste, s. 113der her spændes for ved Siden af hverandre, ere ikke lette at bringe til at staa og ere vante til strax at sætte af i Galop. Begge Iswoschtschiks ambitionnerede nu at komme først over en smal Bro, uden Rækværk, kun forsynet med to stærke Sporbjælker, og saa tørnede vi da ogsaa punktlig sammen paa Midten. To Heste styrtede i Graven, nogle Liner gik istykker, og Axlen paa min Vogn blev bøjet. Men Sligt er noget ganske Almindeligt her. Der blev flikket og surret, og- afsted gik det igjen i Galop. Kl. 7 om Aftenen kom vi igjen tilbage, spiste til Middag, og jeg hørte endnu Slutningen af »Puritanerne«.

s. 114

Torsdag den 4de September.

Til Kur hos den østerrigske Ambassadeur, Fyrst Esterhazy, der har indrettet sig meget fornemt. En saadan Bolig koster her 20,000 Sølvrubler paa sex Uger. Vi traf Fyrst Schwarzenberg, Apponyi, Chotek og mange andre østerrigske Herrer.

En Udflugt til det Simonofkiske Kloster viste os atter en Fæstning i Udkanten af Byen, hvorfra man har en prægtig Udsigt. Derpaa gav v. Werther en meget udsøgt Diner: Lord Granville, Grev Kisseleff, Fyrst Gortschakoff, Adlerberg, Berg, Tolstoy, Woodhouse, Suwaroff og Fl. Sidstnævnte er et prægtigt aabent Menneske; han bærer Annunciata- Ordenen i Arv efter sin Fader, den berømte Suwaroff, hvem denne Orden hævede til cousin du roi.

Vi kjøre nu strax til Storfyrstinde Helene og derpaa til Bal hos Lord Granville.

s. 115

Fredag den 5te September

Fredeag den 30 September.

Kl. 9 til den røde Plads, det rummelige Torv, der paa Sydsiden er omgivet af den høje Kreml-Mur. Oprindeligt dannede dette Torv Fæstningens Glacis, og det gamle Czarpalladses Tinder og Taarne skue ogsaa truende ned paa det. Men senere nedsatte Kjøbmændene sig her, og man ser langs hele Nordsiden den smukke Façade af Gostinoj Dwor og den store Bazar i den kinesiske By. Ved den østlige Ende hæver den sælsomme Kirke Blajennoj sig med sine mange Kupler og Taarne, og paa Vestsiden fører Indgangen gennem to Buer ind under den taarnbesatte Portbygning, foran hvilken den iberiske Guds Moder har sit meget besøgte Kapel. I Midten ses Borgeren Minins Statue. Siddende giver han Fyrst Pojarski Sværdet i Haanden til Fædrelandets Befrielse fra Polakkernes Herredømme. s. 116 Saaledes er Krasnoj Ploschtschad en skjøn, ejendommelig og paa Erindringer rig Plads. Efterat »Iwan« havde angivet Timen, traadte under Trompetstød to rigtklædte Herolder med gyldne Stave, Vaabenkjoler og Hjelme (den ene havde uheldigvis Briller paa Næsen) ud af Frelser-Porten, dem fulgte tyve prægtige Skimler med Dækkener af det sværeste guldindvirkede Klæde, hvorpaa Rigsørnen var broderet istedetfor Sadel. De førtes af pragtfuldt klædte, med Guld bedækkede Rideknægte tilfods og bare Tasker med trykte Proklamationer. To Eskadroner Kyradserer med skingrende Trompetter sluttede Toget, der marcherede op foran Pojarski Statuen. Herolderne forkyndte den forestaaende Kroning af den nye Kejser over alle Russere, uddelte Proklamationen blandt Folket og droge videre gennem Byen.

Vi rede ud i Infanteriets og Fodartilleriets Lejr (Kavalleriet ligger i Kantonement). Denne Lærredsby med sine 50,000 Indbyggere med brede, lige Gader paa den skovløse Slette er meget hensigtsmæssig indrettet. Fjorten af disse militære Munke bo i én Celle, de ligge paa Træbrixer med noget Straa og tildække sig med den lange, graa Kappe. Tornystren s. 117 er deres Hovedpude, de lange Geværer staa i Midten af Teltet, der er omgivet med en lille Jordvold. Under den vedholdende Regn vare disse Dæmninger meget nyttige, men Vandet dryppede dog ind fra oven. Juli Maaned var saa kold, at man maatte tænde store Baal, der dog ofte slukkedes af Regnen. Nu er i Modsætning hertil Alt Støv. Hver Droschke hvirvler en Støvsky i Vejret, som om et helt Kavalleriregiment var travet forbi, og dog bliver denne trøstesløse Ørken foretrukket for Kasernen.

Forplejningen er meget god. Hver Mand erholder daglig tre Pund af et fortræffeligt Rugbrød, som Kompagnierne selv bage, og et halvt Pund Kjød. Den syrlige Kaalsuppe og Boghvedegrød ere Yndlingsretterne. Middagsmaaltidet bliver indtaget kompagnivis i det Frie, hvor der er opslaaet Borde og Bænke, Vejrliget kommer ikke i Betragtning. Spørger man dem, saa svare Folkene ligesom en Bataillonssalve paa Kommando, at de have det fortræffeligt. Ellers ere de stille, man hører ingen Sang eller Spøg som hos vore Folk. Helst gaa de om bag Lejren, hvor de Foresatte, for hvem de skulle gjøre Front, ikke komme. Der sætte de sig ned paa Jorden, svøbte i s. 118 deres kjære Kapper og fortælle Historier, indtil Kosakkerne fordrive dem.

Den faderlige Myndighed er i Rusland Basis for hele Retstilstanden. En Fader kan være uretfærdig og haard, men det ophæver ikke hans guddommelige Ret. Russeren maa nødvendigvis have en Herre, og mangler denne, saa opsøger han sig en. Sagnet vælger sin Starost blandt de hvide Hoveder, uden ham var det en Bisværmer uden Dronning. »Vort Land er godt, men vi have intet Overhoved, kom og hersk over os!« saaledes lød Folkets Budskab til Rurik. Og Varegerne kom fra Norge og herskede Aarhundreder, indtil Boris Godunow, Tronrøveren, lod Ruriks sidste Sønesøn myrde ved sine Sendebud. Den sex Aars Dreng Dimitri, den ægte, ingen af de falske, der senere optraadte, ligger i Erkeenglens Kirke i Kreml i sin Ligkiste, der aabnes paa Festdagene. Enhver Russer, som betræder Kirken, knæler for det indskrumpne Barnelig, der var hans Batuschka, og, omendskjøndt han aldrig kom til Magten, modtager han dog den Dag idag hele Ruslands Hylding. Boris, den vældige Hersker, Tartarernes Betvinger, Gejstlighedens Ven, der fyldte Kirker og Klostre med Guld og Ædelstene, kunde ikke finde nogen Plads i s. 119 denne lange Række Czar-Grave. Vi saa' hans ensomme Begravelsesplads i Troitzka Klostret, hvor Gejstlige bisatte deres Velgjører udenfor Kirken. Ikke engang hans Billede fandt nogen Plads i den lange Czar-Række paa Archangelskis forgyldte Væg, hvor dog selv Iwan den Skrækelige hviler Side om Side med sin myrdede Søn, som om der ikke var forefaldet Noget. Kun Slægten Romanoff nedstammede endnu fra en sidste Datter af Ruriks Stamme, og en Datter af Romanofferne gav Fyrsterne af det holstenske Hus Ruslands Scepter.

Og saaledes forholder det sig ogsaa med Soldaten. Uden sin Kaptajn vilde han være i den dødeligste Forlegenhed. Hvem skulde tænke for ham, hvem skulde føre ham, straffe ham? Han tror maaske om ham, at han forholder ham, hvad han tilkommer, han bliver mishandlet af ham i Hidsighed, men han holder dog mere af ham end af Tyskeren, selv om denne straffer ham retfærdigt og med Overlæg. Hvis den europæiske Soldat saa' sin Underofficer i beruset Tilstand, var det ude med Disciplinen; Russeren bringer sin tilsengs, tørrer ham af, og adlyder ham imorgen, naar han har sovet Rusen ud, med samme Troskab som før.

s. 120 Den simple Russer er af Naturen godmodig og fredsommelig. Aldrig ser man Folkene slaas. Russeren kjender ingen Tyrefægtninger eller Hanekampe. Den Overordnedes Befalinger gjør ham imod hans Ønske og Tilbøielighed til den mest pligttopfyldende Soldat. Ved Oversvømmelsen i Petersborg druknede Poster, fordi de ikke bleve afløste. Da Vinterpalladset brændte, reddede en Præst de hellige Kar fra Slotskapellet. I Korridoren traf han en Skildvagt og gjorde ham opmærksom paa den truende Fare. « »Prikass« ! (Ordren) sagde Manden, fik Absolution og brændte inde.

Historiske Portrætter vække stedse Interesse, selv om de i og for sig ikke ere Kunstværker; man tror i store Personligheders Træk at læse deres Liv og Skjæbne. Hvem føler ikke Deltagelse, naar han har fulgt Karl den I af Englands Historie og nu betragter det ædle, tungsindige Udtryk, som van Dycks Mesterhaand forstod at udbrede over hans Billede i Windsor. Saaledes saa' han paa Staffords Henrettelse, og det var den høje Pande, som forskrækkede hans Anklagere, da han fordrede at blive dømt af sine Pairs. Naar man har set Kejser Maximilians Statue i Innsbruck, Karl den Femtes s. 121 udtrykfulde Aasyn, den blege, blonde Yngling Philip den II, saa forstaar man, at den fremtrædende Underlæbe gik i Arv til de senere Habsburgere; men sælsomt er det dog, at denne Ejendommelighed ogsaa gik over paa Lothringerne, omend den skønne, ædle Maria Theresia ikke delte den.

Her i Djewuschka- Klostret fandt vi et Portræt af Natalie Narischkin, Peter den Stores Moder, som var af tartarisk Herkomst. Betydningfuld nok er der Lighed med den knapt nok beslægtede Kejser Paul.

I dette Kloster havde Peter indespærret sin ældre Halvsøster og Medregentinde Sophia, da hun ikke hørte op med at ophidse Strelitserne og Gammelrusserne mod hans Moderniserings- bestræbelser. Her havde hun ladet sin Yndling Chubanski nagle med Hænderne til et Vindu, som man viste os, og her døde hun i stor Hellighed. Til Tegn paa at hun egentlig var den retmæssige Herskerinde, bærer hendes Billede Dobbeltørnen med St. Georg i Midten af Vaabenskjoldet, Sindbilledet paa Czaren, der besejrer de Vantro.

„Voilà Rome tartare!“ udbrød Madame Staël Holstein, ved Synet af Moskou. Havde hun sagt Rome russe, havde det været mindre s. 122 aandrigt men rigtigere. Moskou er saa langt fra at være tartarisk, at det netop er det haandgribelige Udtryk for den ægte ublandede russiske Folkeejendommelighed.

Da jeg idag spadserede langs Moskvaskjønne Granitkaj, blev jeg tiltalt af en afskediget Soldat, der bad om en Gave. Han var, sagde han, bleven skudt til Krøbling ved Sewastopol, nu var han fri, det vil sige hans tidligere Herre havde ikke mere nogen Forpligtelse mod ham, da han ikke længer var Livegen, og i Sognet, han tidligere hørte til, havde han ikke mere nogen Andel i den fælles Jord. Var han gift, da han under sine Venners og sin Families Veklager blev udskreven til Soldat, da Haaret blev klippet af ham, og han førtes bort, saa har Staten ladet hans Børn optage i Hittebørnshuset, hans Kone kunde efter Loven gifte sig igjen med en anden Mand efter tre Aars Forløb. Naar han derfor vender tilbage til sin Landsby ved Ural eller ved det Hvide Hav, finder han der efter femten Aars Forløb, i hvilket Tidsrum Ingen har hørt Noget til ham, en ny Slægt og sine Forældres Grave, selv er han en retsløs Fremmed, en Betler, der hverken kan eller gider arbejde. Det er den afskedigede Soldats s. 123 Frihed. Rusland var hidtil den eneste europæiske Stat, der ikke kjendte noget Proletariat. Ifølge den højst ejendommelige Kommunalforfatning, hvor Kommunisme og Socialisme faktisk have bestaaet i Aarhundreder, hvor Privatejendom og Arveret ikke gjælde, kunde der vel forekomme fattige Sogne men ingen aldeles forarmede Individuer. Enhver Russer hørte et eller andet Steds hjemme, og der havde han Andel i den fælles Afbenyttelse af Grund og Jord. Ved den hidtilværende strenge Gjennemførelse af den femogtyveaarige Tjensttid blev Soldaten i Reglen ved Fanen, til han døde. De faa Afskedigede henslæbte Resten af deres Dage ubemærket. Men efterat Tjenesttiden er bleven nedsat til respektive femten og tolv Aar, stiller Sagen sig ganske anderledes. Hæren behøver nu dobbelt saa stor en Erstatning som før. Da Adelens Rigdom her bliver regnet efter mandlige Sjæle, og enhver saadan Sjæl repræsenterer en værdifuld skatteydende Ejendom for Grundejeren, saa lider denne nu et stort Tab, naar den hjerteskjærende Rekrutudskrivning indtræder oftere og i større Udstrækning end tidligere. Tilmed udvikles der hvert Aar ved det store Antal Hjemmitterede, omtrent s. 124 50,000, et Proletariat, hvortil den stadig og over al Forventning tiltagende Mængde Fabriksanlæg ogsaa bidrager sit. Arbejdssky og arbejdsudygtige, ofte forfaldne til Drik ere disse Folk dog endnu i den Alder, de kunne gifte sig. Her er visselig Noget at afhjælpe for den nye Hersker, men let er det ikke, thi det forudsætter Reformer i alle Grene af de bestaaende Forhold i et Land, som ikke holder af Forandringer i det Bestaaende.

Der betlede nu denne Mand, som for faa Maaneder siden blødte for sit Fædreland, her ligeoverfor Kreml, Hjertet i dette Rige, der blev stort, der bestaar og fremdeles vil bestaa ved sine trofaste, gudfrygtige; tapre Soldater, der taalmodig finde sig i ethvert Savn. Sandelig Paradiset maa være for disse Taalmodige.

Den »Frigivne« gik nu i sin lange graa Kappe med sin Hue ydmygt i Haanden ind i det store »hellige« Rusland, medens vi — kjørte i kejserlige Hofekvipager til en opulent Diner.

s. 125

Lørdag den 6te September.

Prinsen modtog idag halvtreds til tredsindstyve forskellige Fyrster af Grusien, Mingrelien, Kurdistan, Tartariet, Mongoliet, Kaukasien, Tscherkessien, Dagestan osv., Alle i Nationaldragt, prydede med Guld og Ædelstene, persiske Huer og rige Vaaben.

Man fortæller, at en Tscherkesser, som paa et Bal blev spurgt, om hans Pistoler vare ladte, gav det Svar : »A quoi les porterais- je, s'ils ne l'étaient pas?« En Kurder, med hvem jeg kunde gjøre mig forstaaelig paa Tyrkisk, havde ogsaa sine ladte, men han viste mig, at der ikke var Krudt paa Panden. Selskabet dannede et

meget malerisk Skue i stærk Kontrast til den sardinske Ambassadeurs Bal, hvortil vi umiddelbar derefter kjørte.

s. 126

Søndag den 7de September.

Himmelen begunstigede denne Festdag med det skønneste Vejr. Allerede Klokken syv var Staden ligesom folketom, thi Alle vare strømmede mod Kreml, hvis Porte skulde lukkes ved den Tid; for os stode de endnu aabne Klokken otte.

Vi traf i Majestæternes Forværelser en Hærskare af guldbroderede Kammerherrer, Overhofmarchallerne med otte Fod lange Guldstave. Samtlige Damer vare i Nationaldragt. Farverne paa deres Manteaux retter sig efter den forskjellige Hofstat: Skarlagen med Guld, Sølv, Blaafarve, Amaranth osv., saa at der med Snittets Ensformighed dog er en behagelig Afveksling tilstede. Coiffurens Udsmykning med Guld Perler, Diamanter og Ædelstene er ogsaa overladt den Enkeltes Smag og Rigdom.

s. 127Den eneste Stol, der fandtes, stjal nogle gamle Damer sig til at benytte skiftevis; de havde staaet ligefra Klokken syv og havde maaske arbejdet med deres Toilette fra Klokken fire om Morgenen.

Først Klokken ni aabnedes Dørene til de kejserlige Gemakker, Kammerherrernes Skare satte sig i Bevægelse, og Kejserindemoderen viste sig, understøttet af sine to yngste Sønner: Hun bar en foroven lukket Krone, helt besat med Diamanter, en guldbræmmede Hermelinskaabe, hvis Slæb blev baaret af sex Kammerherrer, og som var fæstet med en pragtfuld Diamantkjæde. Den høje Dames slanke Figur, antikke Profil og majestætiske Holdning, den venlige Alvor i hendes Træk fremkaldte uvilkaarlig Beundring hos Alle. Hun havde Aftenen i Forvejen forsamlet alle sine Børn og givet dem sin Velsignelse. Derpaa fulgte Storfyrst-Tronfølgeren, Storfyrstjerne og Storfyrstinderne, Prins Friedrich Wilhelm, Prins Frederik af Nederlandene, Alexander af Hessen og de øvrige Prinser af souveraine Huse, derpaa disses Følge og bagefter os Damerne.

Toget gik igjennem Alexandersalen, Wladimir- og Georgshallen, der tilsammen vel have en Længde af femhundrede Skridt. Tilvenstre s. 128paraderede Slotsgrenadererne, Chevaliergarden, Kyradsererne med straalende Pandserplader, Deputationer fra de øvrige Kavalleriregimenter og Infanteriet, Alle med Standarter og Faner og skinnende blanke Vaaben. Tilhøjre stod samtlige Officerskorpser.

Paa Krasnoj Krytzow, den med skarlagensrødt Klæde betrukne store fritstaaende Trappe, der fører fra det gamle Czarpallads ind i Helligdommenes Gaard, traadte Kejserinden ind under en prægtig Baldakin, der blev baaren paa otte Stænger af Kammerherrer og Generaladjutanter. Et pragtfuldt Syn, da Toget kom ud i det smukke Solskin!

Bagved Trappernes Spalier stod det skjæggede Folk med blottet Isse, Hoved ved Hoved, men uden Trængsel. Gaardspladsen er omgivet af tre Hovedkirker, Himmelfarts-, Erkeenglens- og Forkyndelseskirken samt af Iwan Welicki og et højt Jerngitter. Tilskuertribunerne, der vare beklædt med rødt Klæde, hævede sig næsten til Bygningernes halve Højde, og dér sad Damer og Herrer i deres bedste Pynt. Moskous talløse Klokker ringede, men den store Wetschewoj, den Novgorodske Kjæmpelokkes Brummen, Trompeternes Fanfarer og Mængdens uendelige Jublen indenfor og udenfor Gaarden overdøvede s. 129dem fuldstændig. Kun Kanonernes kraftige Røst formaaede at trænge igjennem Larmen.

Da jeg var naaet ned i Gaarden, fik jeg Lejlighed til at vende mig et Øjeblik om og overse Damernes pragtfulde Tog, medens det steg ned ad Trappen. I Uspensi Sabor fandt vi allerede corps diplomatique forsamlet og indtog nu vore Pladser paa de kun til Staaen indrettede Tribuner, der hævede sig paa de tre Sider af Kathedralen. Den fjerde Side er begrænset af Ikonostasen, bagved hvilken Alteret findes. Ligeoverfor dette stod paa en tæppebelagt Forhøjning Tronen med to Sæder under en pragtfuld Baldakin. Kejserindemoderen tog Plads paa et for hende indrettet Sæde tilhøjre for Tronen, Prinserne stillede sig op tilvenstre for denne.

Kirken er, som jeg allerede tidligere har bemærket, lille, kun et ringe Antal Tilskuere kunde derfor faa Adgang, og der herskede en fuldstændig Orden. Solen skinnede klart gennem Vinduerne og spejlede sig i Forgyldningen, som bedækker alle Vægge og Piller ligetil denøverste Kuppel. Der var altsaa lyst, og jeg stod saaledes, at jeg temmelig nær kunde overse hele Hovedhandlingen.

s. 130Nu kom Regalierne frem, baarne af de højeste Militær- og Civilembedsmand, Rigs- banneret med den byzantinske Dobbeltørn, Rigsseglet, en Staalplade af en Haands Størrelse uden Haandtag og uden al Forsiring, Rigs- sværdet, begge Majestæternes Kroningskaaber, Rigsæblet af Guld med et Krandsbælte af store Diamanter (Severin serverede dette Æble paa en drap d'or-Pude), Sceptret med den bekjendte store Lazarefske Diamant, der i Størrelse kun staaer tilbage for Kohinor (Lysbjerget), Prins-Regent og maaske endnu en anden, endelig begge Kronerne. Kejserens dannes af en Bøjle, forfra og bagtil bedækket med Diamanter og besat med en Række meget store Perler; den bærer Korset, hvori sidder en Rubin af umaadelig Værdi. Denne Sten er en Tomme lang, omtrent en halv Tomme bred og en kvart Tomme tyk, men uregelmæssig og

usleben. Fra Ringen om Hovedet hæve sig paa begge Sider to ombøjede Plader, som slutte sig til Bøjlen, saa at man ikke ser Noget af Fløjlskueen i det Indvendige. Ring og Sider ere helt besatte med Diamanter af betydelig Værdi og det reneste Vand. Kejserindens Krone ligner Kejserens, men er mindre, og s. 131 syntes ikke let at holde paa Issen, hvortil den heftes med Brillant- Haarnaale.

Da Kejseren nærmede sig, blev Korset baaret ham imøde ud af Kirken, og Metropolitten fra Moskou besprængte hans Vej med Vievand. Majestæterne bøjede sig tre Gange foran Helligdommens Port og indtog derpaa deres Pladser paa Tronen, den høje Gejstlighed stillede sig op fra Tronen til Ikonostasens Mellemdør, og Koret istemmede Psalmen „*misericordiam*“. Jeg har allerede tidligere fortalt om de russiske Kirkesanges gribende Skjønhed, de udføres af lutter Mandsstemmer uden Instrumentalakkompagnement, ere meget gamle og for Størstedelen samlede i Vesterland, men holde sig lige fjernt fra de tarvelige protestantiske Sange og fra den katholske Kirkes Operamusik. Sangerne have en overordentlig god Skole, og navnlig hører man utrolige Basstemmer. som i dette ikke altfor store Rum runge tilbage fra de faste Mure og Kupler med en gribende Kraft.

Siden Peter den Store indlemmede Patriarkens Værdighed i den kejserlige Magt, er Metropolitten af Moskou den fornemste Gejstlige i dette udstrakte Rige; for Tiden beklæder den smukke men allerede meget affældige Olding s. 132 Philaretus denne Værdighed. Man sætter i den højere Gejstlighed megen Pris paa en kraftig Bas; den gamle Metropolits Stemme var dog knapt hørlig, da han opfordrede Kejseren til at aflægge sin Trosbekjendelse. Saasnart dette var skeet, blev Kejseren iført Kroningskaaben, der bestaar af det kostbareste Guldstof og er foret med Hermelin. Han bøjede sig ned og forblev i denne Stilling, medens Metropolitten lagde sine Hænder paa hans Hoved og fremsagde to lange Velsignelsesbønner. Derpaa lod Kejseren sig Kronen bringe og satte den selv paa sit Hoved, greb Sceptret med højre, Rigsæblet med den venstre Haand og tog nu Plads paa Tronen. Derpaa traadte Kejserinden hen for ham og knælede ned. Kejseren tager Kronen af sit Hoved og berører Kejserinden dermed, hvorpaa hun ligeledes bliver iført Kaabe og Krone og sætter sig paa Tronen tilvenstre af sin Gemal.

Det var prægtigt at se, med hvilken levende Spænding den gamle statelige Kejserindemoder fulgte alle Handlinger. Hendes yngste Søn var derhos bestandig om hende, understøttede hende, slog Hermelinskaaben om hende, for at hun ikke skulde blive forkjølet. s. 133 Ved Siden af mig var en nordamerikansk Diplomats Gemalinde bleven afmægtig, Storfyrstinde Helene faldt Prinsen i Armene, men Kejserens højtbedagede Moder holdt sig standhaftig. Nu rejste hun sig, steg med faste Skridt op ad Tronens Trin med den funkende Krone paa Hovedet og Guldkaaben slæbende efter sig. Her i alle Menneskers Paasyn omfavnede hun sin Førstefødte og velsignede ham. Kejseren kyssede hendes Hænder. Derpaa fulgte alle Storfyrster og Prinser med dybe Buk; Kejseren omfavnede dem. Imidlertid blev der sunget „*Domine salvum fac imperatorem*“, alle Kirkerne klogkede ringede, og hundrede og et Kanonskud rystede Vinduerne. Alle Tilstedeværende bøiede sig dybt tre Gange.

Derpaa affører Monarken sig de kejserlige Smykker, stiger ned fra Tronen og knæler til Bøn. Efterat han har rejst sig, knæle alle Tilstedeværende eller bøje sig for at bede for den nye Kejsers Vel.

I intet dødeligt Menneskes Haand er der lagt en Magtfulde som den, der er tildelt den uindskrænkede Hersker over Tiendedelen af alle Jordbeboere, hvis Scepter strækker sig over fire Verdensdele, og som byder over Kristne s. 134 og Jøder, Muselmænd og Hedninge. Skulde man da ikke oprigtig bede Gud med sin Naade oplyse den Mand, hvis Villie er Lov for tredsindstyve Millioner Mennesker, hvis Bud gaar fra den kinesiske Mur til Weischsel, fra Polarhavet til Ararat, paa hvis Opraab en halv Million lydige Krigere vente, og som nu nylig har skjænket Europa Freden! Maatte han være sejrrig i de umaadelige Erobringer, han endnu har at gjøre i selve det Indre af sit umaadelige Rige, og maatte han bestandig blive en Støtte for den lovlige Orden !

Nu fulgte et Tedeum og en meget lang Messe efter græsk Ritus.

Derpaa gaar Kejseren uden Smykke og uden Vaaben ned ad Tronens Trin, skrider gennem Czarporten ind i det Allerhelligste og modtager for Alteret den hellige Nadver i dobbelt Skikkelse, som Præsterne selv. Kejserinden modtager samme efter græsk Ritus foran Kejserporten. Derpaa følger Salvelsen paa Pande, Øjelaag, Læber, Øren, Bryst og Hænder. Handlingen foretages af Metropolitten fra Moskou, medens Sporene aftørres af Biskopperne fra Novgorod og Moskou. Majestæterne indtage atter deres Pladser paa Tronen og anlægge igjen Krone, Kaabe og Alexander s. 135 Newsky-Ordenens store Ordenskjæde med Brillanter. Fra dette Øjeblik af ere de Herrens Salvende og Højtideligheden er tilende.

Kejseren og Kejserinden besøge endnu de paa samme Plads liggende Kirker Archangelski og Blagoweschtschenski. Jeg havde stillet mig paa øverste Afsats af den røde Trappe og saa den unge Monark, da han kom ud af Kirken, han gik foran sin Baldakin med Sceptret og Rigsæblet i Hænderne, Kronen funkede i Solskinnet paa hans Hoved, den gyldne Hermelinskaabe slæbte langt efter ham paa den med rød Klæde betrukne Estrade. Efter ham fulgte en uendelig Række Herrere og Damer i glimrende Optog. Kejseren hilste uophørlig den jublende Mængde til begge Sider, skjøndt den tunge Krone kun tillod ham at bøje Hovedet lidt.

Der stod nu Afsendinge fra tyve Folkeslag i deres orientalske Dragter, Nysgjerrige fra hele Europa og skjæggede Mushiks fra det »hellige« Rusland. Selv paa den anden Bred af Moskva stod Hoved ved Hoved. De kunde ikke se Noget derfra, af hvad der foregik bag de høje Tempelmure, men Jubelen derinde fra, Klokkernes Ringen, Skytsets Torden, Musikkorpsernes Fanfarer sagde dem, s. 136 at nu var deres Czar, deres Batuschka kronet og salvet.

Kejseren saa' alvorlig men velvillig ud; han syntes dybt at føle Festens sande Betydning, ikke paa Grund af den højeste jordiske Pragt men trods denne. Og ikke let vil man kunne se noget mere Glimrende end denne feagtige Stad, der laa udstrakt i Solskinnet, fyldt med Alt hvad rigt og mægtigt er, nær og fjærnt fra, og nu det lange Tog, som bevægede sig mellem dens ældste Monumenter og største Helligdomme, og som bar Kirkens Skatte, Hærens Vaaben, Statens Regalier ud under den blaa Himmel for at hilse den ny Kejser.

Nu fulgte Banketten i Granowitaja Palata. Under den mægtige Tronhimmel af Guldbrokade, helt foret med Hermelin, stode tre Tronstole for Majestæterne, som toge Plads her med Kronen paa Hovedet, Kejseren med Scepter og Rigsæble i Haanden. De øvrige Borde vare dækkede, som man ser det paa Theatret, nemlig kun paa den ene Side, saa at Ingen vender Ryggen til Tronen. Efterat Kejseren har lagt Regalierne fra sig, forlanger han at drikke og tømmer Bægeret paa sine tro Undersaatters Vel. Nu trække Gesandterne sig baglænds ud af Salen, kun de s. 137 højeste Gejstlige og Rigets højeste Dignitarier tage Plads ved Bordene, som ere bedækkede med mange Centner ældgammelt Sølv, kjæmpemæssige Pokaler, Fade, Kander, Tallerkener, plumpt forarbejdede men massive og ejendommelige

Med Banketten og det festlige Optog gennem Salene endte Festen Klokken fire om Eftermiddagen. Uden at sidde et Øjeblik havde vi uafbrudt været otte Timer paa Benene. Der var dækket uendelig lange Borde i særegne dertil indrettede Telte og Værelser, vi derimod foretrak at kjøre hjem og der lade os en god Middag smage.

Om Aftenen var Staden illumineret. Jeg kjørte og gik tilfods gennem den bølgende Mængde og maatte beundre disse Folks Beskedenhed, Lydighed og Ro. Der gives ikke noget mere sorgløst og mere godmodigt Folkefærd end den russiske Almue.

Grundstykker og Jord tilhøre i Rusland det Offentlige, Brugsretten er overladt Kommunen. Denne tør ikke afhænde Markerne, den Enkelte kan aldrig blive Ejer af Lodderne, men ethvert Kommunemedlem har fuldkommen den samme Ret til Afbenyttelsen af dem som alle de Andre. Med Hensyn til Skov og Overdrev er denne s. 138 Afbenyttelse fælles, derimod blive Agrene og Engene delte i saamange Parceller, som der for Øjeblikket er mandlige Hoveder i Kommunen. Da nu dette Tal vexler, bliver der foretaget nye Inddelinger hvert 10de eller 15de Aar. Man opbevarer med megen Omhu i Landsbyerne Maalestokke, der i Forhold til den bedre eller slettere Jordbund ere kortere eller længere. Hver Husstand faar nu en Jordlod til Afbenyttelse, hvis Størrelse staar i Forhold til dens mandlige Medlemmers Antal. Hjørner og Vinkler holdes tilbage i Reserve for at man, naar fornødent gjøres, af og til kan foretage en Regulering. Stridigheder afgjøres altid uden Appel af de af Sognene selv valgte Staroster eller Ældste.

Denne ældgamle, endnu bestaaende Indretning fører de mærkeligste Konsekventser med sig. Afset fra de saakaldte Pelowniks eller Halvbønder, som ere af tschudisk (finsk) Herkomst, gives der i Rusland ingen Privatejendom i Grundstykker for de enkelte Individier. De frie Kommuner ere Ejermænd, Kronens Kommuner Besiddere, de adelige Kommuner Indehavere. Indenfor Kommunerne gives der kun Brugere. Der eksisterer derfor ingen Arveret for Grundstykker. Sønnen arver s. 139 ikke Faderens Jord. Han faar sin Part ikke i Kraft af Arveretten men i Kraft af sin Fødsel i Kommunen. Enhver Russer er bosiddende et eller andet Steds, og der gives ingen Pøbel, intet Proletariat. Ingen er ganske forarmet. En Fader kan forøde Alt, Børnene arve ikke hans Armod. Familiens Forøgelse, der hos os er en Gjenstand for Bekymring, er i Rusland en Tilvæxt til Rigdommen. Alt tilskynder derfor til tidlig at indgaa Ægteskab. Selv naar den mest ubemidlede Svigerdatter drager ind i Familien, er det en Glædesfest. Hun bringer arbejdsdygtige Hænder med sig, og for hendes Sønner bliver der strax sørget, idet der allerede fra Fødslen tildeles dem Jordparceller.

Paa den anden Side er det jo vistnok indlysende, at Agerdyrkingen paa denne Maade aldrig kan naa nogen høj Grad af Fuldkommenhed Hvem vil vel gjøre Forbedringer, plante Træer, foretage Draininger paa en Jord, som maaske femten Aar efter tilhører en Anden!

Personlig var den russiske Bonde oprindelig fuldkommen fri. Adelen er oprindelig ikke nogen russisk Institution, den er ligesom i England af germansk Oprindelse; Normannerne, som 860 kom herover med Rurik, førte den med sig. Egentlig bleve disse ikke forlenede s. 140 med Jordegodser, men de i et vist Distrikt boende Bønder bleve dem skattepligtige. Denne Skat, den saakaldte Obrock, blev ansat meget moderat, og kunde ikke stige, da ellers Skatteyderne bleve forarmede, Besætningen gik til Grunde, og Betalingen helt ophørte. Boris Godunow ophævede først 1580 Bondens Ret til frit at bosætte sig, hvor han vilde, og i de russiske Folkesange lever endnu Klagen over denne Indskrænkning. Livegenskabet indtraadte først i det attende Aarhundrede under Peter den Store; hidtil havde kun Krigsfanger været Livegne. Bonden tjente enten personlig Herren i hans Hus eller betalte sin Obrock og dyrkede Jorden. Herren havde at sørge for hans Underhold, naar han blev forarmet eller uskikket til sit Arbejde; han kunde ganske vist allerede dengang

sælge ham, men ikke uden han solgte Jorden med, Undersaatterne vare da at betragte ligesom et Servitut, der hæftede paa denne. Han solgte egentlig heller ikke Jorden men blot de Folks Afgift, som boede paa Godset, og hvem Brugsretten alene tilkom. Adelen selv boede næsten aldrig paa Landet. Intetsteds ser man her de Borge og Slotte, hvortil vore Riddere knyttede sig saa stærkt, og hvorfra endog deres Navne stamme. Den s. 141russiske Adel levede og lever ogsaa nu mest i Staden, enten i Moskou eller St. Petersburg. On ait que j'aie de superbes terres du côte de Tomsk! hører man sige. En af Kejsereus Fløjadjutanter kom en mission til Volga, han fandt Egnen henrivende dejlig og erkyndigede sig om Ejermanden; man nævnedes ham hans eget Navn. Det er, som naar vi have en Prioritet i en Ejendom, som vi aldrig have set, og med hvis Forvaltning vi ikke have det Mindste at gjøre. — Peter den Store skjænkede nu Adelen Grundstykkerne — en umaadelig Gave, Halvdelen af alt dyrket Land i Rusland; imidlertid forblev Brugsretten hos Bønderne. Han skilte endvidere Rusland ud af de rent agerdyrkende Landes Række og grundlagde de første Fabrikker. Dem blev der saa anvist hele Kommuner, som arbejdede for dem, hvorimod Fabrikken havde at sørge for deres Underhold. Saaledes opstod først den Tanke, at man kunde anvende en Livegen til en hvilken som helst Tjeneste. — En Livegen kan faa Tilladelse til at vandre, han bliver en feteret Kunstner, en Kjøbmand og Millionær. Nu forøger Herren hans Obrock til Tusinder af Rubler, han kan forbyde Manden at gifte sig, han kan beordre ham tilbage til Godset o. s. v. s. 142Fabriksanlægene have siden 1825 fundet en uhyre Udbredelse, deres Drift nøder til stadigt Tilsyn, Ejeren er nødt til at bo paa sit Gods, og nu bliver Obrocken forvandlet til Hoveri. Bonden faar Halvdelen til Totrediedelen af Marken og skal derfor ogsaa passe Herrens Del, og maaske er denne en Parvenu, som ingen Sans har for patriarkalske Forhold.

Enhver føler, at Livegenskabet ikke stemmer med den fremskridende Civilisations Fordringer og ikke kan vedblive at bestaa, men den store Vanskelighed er, hvorledes man skal afskaffe det. Vilde man pludselig give de 24 Millioner Adelsbønder Ret til at bosætte sig, hvor de vilde, saa vilde i de mindre frugtbare Dele af Riget Agerdyrkningen gaa fuldstændig til Grunde. Man har overhovedet kun fem Maaneder, hvor der kan pløjes, saaes og høstes, den 6te August maa Markarbejdet for Vintersædens Vedkommende allerede være tilendebragt. Agerbruget bliver allerede paa en vis Maade drevet som en Biforretning; syv Maaneder af Aaret har Manden Fragtkjørsel eller han spekulerer, handler eller driver et Haandværk. Agerdyrkningen kaster kun Korn af sig, og det opnaar i gode Aar kun lave Priser, derimod betale Fabrikkerne ligesaa høj s. 143en Dagløn som i England. En Spinderske tjener daglig en Skjæppe Korn i det østlige Rusland, i Bielefeld neppe et Fjerdingkar. Jo mere Fabrikkerne tage til, desto vanskeligere bliver Sagen. Der hvor de ikke findes, hvor Obrocken kun er ringe, lader denne sig let kapitalisere, og Affindelse kan foregaa i Grundejendomme. Men hvorledes skal man taxere Herrens Ret til Obrock for en første Sangerinde, en Grosserer, en Ejendomsspekulant, en Millionær? Dog ligesaa godt som Servituttet er blevet afløst hos os, maa det kunne ske her, hvor man dog ikke har med enkelte Individuer at gjøre men med Kommuner. Thi at man skulde ophæve det ældgamle Kummunalsystem, er ikke antageligt, trods dets Mangler har det dog i social Henseende vidunderlige Fortrin, og det kan jo desuden ændres og forbedres.

Den russiske Kommune styrer sine egne Anliggender ved selvvalgte Formænd, Staroster, hvem de ubetinget lyde. De kejserlige Embedsmænd ere som bekendt desværre ofte upaalidelige og bestikkelige. Den unge Kejser har allerede grebet ind her med kraftig Haand, men Ondet er dybt rodfæstet. At blive grebet i et Underslæb er et Uheld, ikke, som hos os, s. 144en Skam. Altfor Mange ere interesserede i disse Bedragerier. Jo færre der derfor er af disse Embedsmænd, des bedre.

Midlet til Selvstyre er ikke alene givet Kommunerne men ogsaa Adelen, der under Catharina II blev korporativt konstitueret; men hidtil har den kun gjort ringe Brug deraf.

Ingen Adel svarer i det Hele taget mindre end den russiske til sit egentlige Formaal: at staa paa sine egne Fødder og selvstændig at hævde sin Ret mod Oven og mod Neden. Der gives ganske vist en ægte gammel Adel: Familierne Trubetzkoi, Gagarin og Andre udlede deres Herkomst fra Rurik, altsaa fra Odin. Men denne Arveadel bliver langt overfløjet af Rangadelen. I alle andre Lande bliver adelig Rang tildelt efter Monarkens Tykke, i Rusland derimod strengt efter Loven. Enhver der er naaet op i femte Rangklasse, opnaar derved Arveadel; en Oberst og en Departementchefs Børn blive Adelsmænd; og hvad mere er: den ældste Arveadel gaar tabt, saasnart Besidderen i tre Generationer ikke har erholdt en »Tchin« eller Rang i Statstjenesten. Derved er Adelen ganske afhængig af Regjeringen, og det kan ikke let falde den ind s. 145nogensinde at stille sig i Opposition til denne. Ikke som om dette skulde være dens Maal, men med Muligheden falder ogsaa hele dens Betydning bort. Ganske vist, jo kraftigere sundere og uafhængigere Folket er konstitueret ved sin Kommunalforfatning, og jo indflydelsesrigere ogsaa Gejstligheden er, des mindre kan Regjeringen taale, at Adelen med sine kolossale Grundejendomme unddrager sig dens Indflydelse. Men i England bestaar ligeledes Kommunens selfgovcrnment og Adels Magt og Rigdom. En engelsk nobleman er Alt ved sin Fødsel, Statstjenesten bidrager slet Intet dertil. En Viscount, der er Premierminister eller Generallieutenant, gaar bestandig bagefter en Earl eller Duke, som er Fændrik eller slet ikke Noget. Om disse Forhold vilde passe for Rusland, kan jeg ikke afgjøre, men hvor det ikke er saaledes, der er heller ingen Adel i politisk Forstand.

Ligesaa lidt gives der her en Borgerstand. Den første Klasse af Kjøbmændene indtræder i Adels »Tchin«; de mindre Kjøbmænd ere Mushiks, omendskjønt de ofte ere Millionærer, og staa paa samme Dannelsesstrin som Bonden, hvem de ogsaa blive lig i Klædedragt og Sæder. Ogsaa Fabriksvirksomheden er næsten s.

146 udelukkende i Hænderne paa den grund- besiddende Adel.

Poperne danne en formelig Kaste, næsten udelukkende Sønner af Poper blive det igjen og gifte sig (før Præstevielsen og aldrig anden Gang) kun med Popedøtre. De ere ligesaa udannede som Bonden, men denne kysser Popen paa Haanden som Helligdommens Bærer, og deres Indflydelse er meget stor.

I Rusland kan man saaledes egentlig kun skjelne mellem to Klasser, de Dannedes Klasse og »det sorte Blod« Tschorni narod; den første tæller højst en halv, den sidste 10 Millioner Mennesker.

Peter den Store kunde ikke vente, til Folket var forædlet fra Roden af, han podede tyske og hollandske, Catharina franske Kviste paa Kronen. Denne bærer nu sine sydlandske Frugter, medens den stærke vilde Stamme og dens frodige Grene bærer sine gamle Skovæbler.

Den pludselig indførte vesteuropæiske Civilisation er intetsteds trængt ind i Samfundets lavere Lag. Et lille Antal à la française opdragne, i Luxus opvoxne, elegant dannede, uniformerede og bestjernede Russere træde uden Mellemlid op ved Siden af den i s. 147 Antal hundrede Gange overlegne Masse af skjæggede, uvidende, kraftige, fromme og derhos lærvillige Befolkning. Man tror neppe, at den lille fine Kammerherre, den elegante Gardeofficer, der taler Fransk som sit Modersmaal, høre til samme Nation som Isvoschtschicken, der kører deres Droschke eller Mushiken, der staar ved deres Dør. I England se alle Stænder ens ud, hvad det Ydre angaar, ikke engang Bonden bærer en særegen Dragt. Derhos er en almindelig Dannelse, der udjevner den aandelige Forskjel, udbredt over alle Klasser. I Rusland staa Modsætningerne skarpt ligeover for hinanden : Paladser ved Siden af Hytter, pragtfulde Stæder i øde Egne, en hundrede Mile lang Jernbane, som mellem Begyndelse og Ende ikke berører nogen By, Ananashuse, hvor der intet Korn voxer, Overcivilisation ved Siden af Raahed. Overalt er Kunsten i Kamp med Naturen for voldsomt at aftvinge den Midler til at tilfredsstille de umaadelige Krav. Man maa tilstaa, at de russiske Kejsere have udrettet det Utrolige. En af de pragtfuldeste Hovedstæder hæver sig over Nevas Sump, endskjøndt dennes Bølger true med at opsluge den, mægtige Flaader svømme paa Have, der syv Maaneder igjennem s. 148 ere tilfrosne, en fortræffelig Hær i et Land, hvor enhver Mand er en rentebærende Kapital for sin Herre, Museer opfyldte med Mesterværker fra alle Lande, medens Folket Hundreder af Mile omkring kun sætter Pris paa sorte Helgenbilleder, parketterede Gulve, men en halsbrækkende Stenbro paa Gaderne, kort sagt indtil den mindste Detail skarpe Modsætninger uden Mellemlid.

Der opstaa det vigtige Spørgsmaal, om man vil vedblive at gaa frem paa den af Peter den Store betraadte Vej og bestandig udbrede fremmede Nationers og andre Himmelegnes Civilisation, eller om man vil forsøge paa at skabe dette lærvillige og følgagtige Folk en Kultur af dets Eget.

Reaktion mod den Retning, man for halvtredsindstyve Aar tilbage er slaet ind paa, har der været lige fra Begyndelsen af, den har koncentreret sig i Moskou. Den har ogsaa lagt sig for Dagen i den først nylig endte Krig, men den har ikke været heldig. Russerne ville endnu i lang Tid ikke kunne undvære Fremmedes Hjælp navnlig ikke Tyskernes Snille, Pligttroskab, og Udholdenhed, thi kun en mangeaarig, jernhaard Strengthed vil kunne skabe redelige, russiske Embedsmænd. Fremfor s. 149 Alt maa Gejstligheden vindes for Folkets Oplysning, ligesom den selv maa opdrages. Pludselig og voldsomt er her Intet at udrette, men et Aarhundredes Bestræbelser vilde ikke være for ringe en Pris for en sand national russisk Udvikling.

s. 150

Mandag den 8de September.

Klokken 10 var der Vagtparade paa Kreml og om Aftenen Polonaise-Bal i Paladsets prægtig oplyste Sale. Damerne mødte Alle med Slæb. Der kunde vel være nogle tusinde Gjæster. Foruden de rige militære Uniformer saa' man Orientalerne i deres ejendommelige Dragt, hvad der gav Festen en ejendommelig Karakter, ellers ligne jo alle saadanne Baller hverandre overalt.

I Andreassalen laa Regalierne paa et Bord, og Enhver kunde i umiddelbar Nærhed bese disse Skatte. I et Selskab af saa mange og saa forskjellige Gjæster er det ikke sædvanligt, jeg saa' endogsaa Nogle berøre Gjenstandene.

Kejseren aabnede Ballet med sin Moder, dansede derpaa med Kejserinden, Storfyrstinderne, Ambassadricerne osv.; jeg antager han har tilbagelagt i det mindste et Par Werster.

s. 151 Klokken elleve var Alt forbi; jeg var heldig nok til at finde min Vogn og kørte hjem gjennem den illuminerede By.

Illuminationen bliver i Mangel af Gas frembragt alene ved Tællelys. I London anvender man kun Gas, og alle Huse blive forsynede med provisoriske Ledninger. Her er Lyset naturligvis langt mindre intensivt men meget ejendommeligt. I Perspektivkasser ser man saadanne Billeder, hvor de arkitektoniske Linier ere betegnede ved Naalestik, hvorigjennem Lyset skinner. Netop saadan saa' Husene og Paladserne ud her. Naturligvis havde man særlig betænkt de Bygninger, som Kejseren faar at se. Den Gaard, gjennem hvilken man kører

op, og som omgives af Arsenalet og Senatspaladset, straaledede klart som Dagen. Fra den store Terrasse foran Georgssalen var Synet prægtigt.

De skønne Bygninger paa den anden Side af Moskou straaledede med utallige Lys, og endnu i det Fjerne hævede enkelte oplyste Kupler og Taarne sig frem over Husenes Masse. Ejendommeligt saa' Wassili-Blajennoj ud, denne sælsomme Kirke paa den røde Plads. Dens mange Kupler vare bedækkede med Lys, som lod dens mærkelige Omrids s. 152 træde endnu skarpere frem. Men Lampelyset er for svagt til at lade de brogede Farver træde tydeligt frem, oplyst med bengalske Flammer maatte Kirken tage sig feagtig ud. Skjønnest saa' dog egentlig Kreml selv ud, betragtet paa Afstand. De mange høje Taarne og meget smukt oplyste hvide Mure havde en feagtig Virkning. Ingen Vind forstyrrede Illuminationen, Aftenen var fuldstændig rolig og tillige mild. Overhovedet er Alt gaaet meget heldigt til Dato.

s. 153

Tirsdag den 9de September.

I Formiddags Klokken elleve var der Militærkur, de store Sale vare helt opfyldte med Officerer i Galauniformer.

Den russiske Hær tæller 8,000 Generaler, iberegnet de afskedigede. Nogle hundrede vare vistnok tilstede. Kejseren har alene 180 General- og Fløjadjutanter. Enhver af de Indbudte gik frem enkeltvis og gjorde et dybt Buk for Kejseren og derpaa for Kejserinden. Kejseren gav os Haanden og sagde nogle venlige Ord, ligesaa Kejserinden, hvem man kyssede paa Haanden, derpaa gik man ud af en anden Dør og hjem. Da vistnok et Par tusinde Officerer fulgte efter hverandre, kom jeg til at tænke paa den hellige Petrus i Rom, paa hvem den højre Taa er halvt kysset bort, skjøndt den er af Erts.

s. 154 Om Eftermiddagen besaa vi Tøjhuset og de der opbevarede smukke Rustninger, ligesom ogsaa et stort Antal gamle Troner, Kroner, Sceptre og Juveler.

s. 154

Onsdag den 10de September.

Bidende kold Blæst og Støv. Overværet en Koncert af det kejserlige Domkor.

s. 155

Torsdag den 11te September.

Kejserens Navnedag; Hoffets Herrer og Damer og Officerskorpset forsamlet i Kreml, Alle i højeste Gala. Herskaberne gik i Procession gennem Salene til Messe i Slotskapellet. Derefter havde vi Afskedsaudients hos Kejseren, som tog en meget venlig Afsked med os.

Kejserinden, der syntes angreben, modtog os ikke, derimod modtog Kejserindemoderen os paa det Hjerteligste. Hun bar en prunkløs men kostbar Morgendragt af hvidt, ostindisk Mousselin og sad eller snarere laa paa to Fauteuils. Hun passiarede med Enhver, og Alle maatte kysse hende paa Haanden. »Jeg troede, jeg skulde dø af Glæde og Bevægelse ved Kroningen«, sagde hun, »men jeg har bedet saa meget til Gud, at han har styrket mig«.

s. 156 Derpaa havde vi endnu Audients hos Storchertuginde af Weimar, hos Storfyrstinde Helene og hos Storfyrsterne. Om Aftenen var der Gala-Opera. Foruden den uhyre Lysekrone i Midten var der endnu tændt 95 Krystallysekroner, hver paa syv Lys, foran de fem Logerækker; der brændte over tusinde Flammer. Det var et smukt Syn, alle disse galaklædte Herrer og Damer. Man gav elisire d'amore og en kjedelig Ballet. Scenen var daarlig oplyst, Dekorationerne tarvelige, men Cerito dansede.

s. 157

Fredag den 12te September.

Afrejse. Det regner. Klokken 12 kom Kejseren fer at afhente Prinsen til den store Infanterimanøvre ved Petrowskoj. Thermometret stod nær ved Frysepunktet, og en Storm piskede os Regnen i Ansigtet. Tropperne vadede i Dynd og i det store Følge paa mer end 100 Personer tilhest bleve Epauletter, broderede Uniformer og Stjerner bedækkede med Jord. Efter fire Timers Forløb vendte vi tilbage, gjennemblødte til Skindet og stive af Kulde.

Efter Dineren blev der endnu aflagt Afskeds- besøg. Kejseren besøgte Prinsen; han bar preussisk Generalsuniform og den sorte Ørns Baand. Vi modtog ham i Gala, og han talte nogle venlige Ord med Enhver. Umiddelbart derefter kjørte Prinsen til Kejseren.

s. 158 Derpaa var vi om Aftenen endnu i Theatret og hos nogle Bekjendte for at sige Farvel, og Klokken 12 gik Afrejsen for sig i fire firspændige Vogne og en Rustvogn.

Det regnede og stormede i en bitterlig Kulde næsten uafbrudt i 24 Timer. Landet er meget trist og øde. Sjældnen ser man Menneskeboliger, mest Skov og udyrkede Flader. Paa Poststationerne er der sørget for Levnetsmidler.

Feltjægeren, som kjørte i Forvejen, sørgede for Kaffe, The og Middagsmad, hvilken sidste først blev indtagen Klokken syv om Aftenen. Hestene stode overalt parate og bleve spændte for i to til tre Minutter. Saa gik det afsted igjen, mest i Galop. I Gjennemsnit kjøre vi to Mil i Timen men ofte mere.

Paa den tredie Dag gik min Vogn i Stykker og maatte to Timer i Smedien. Jeg satte mig tilligemed Heinz ind i Rustvognen. For at indhente Prinsen fik vi endnu et Forspand af to Heste, og afsted gik det i susende Galop. Men da vi kom til en Bivej, drejede Forløberne ind ad deres Landsby til, Jamtschik'en kunde ikke holde dem, Vognen svingede ned ad Skraaningen paa en sex Fod høj Dæmning og laa næste Øjeblik med Hjulene s. 159 i Vejret. Vi kom Alle fra det uden væsentlig Skade. „Semliaki“ (Landsmænd)! raabte Kuskene og snart vare ogsaa nogle skjæggede Russere ved Haanden for først at aflæsse Vognen, dernæst med Bomme og Løftestænger at faa den rejst og endelig at læsse den igjen. De brave Folk vare glade og forundrede over at se deres Tjenstvillighed belønnet med et Par Rubler.

I det Hele have vi sat 2000 Heste i Bevægelse for at komme til Warschau, hvor vi ankom Kl. 3 om Morgenen og bleve modtagne paa denne ubekvemme Tid af Autoriteterne i Gala. Derpaa tilbagelagde vi endnu i 24 Timer 120 Mile paa Jernbanen. I det Hele have vi i 5 Dage og 6 Nætter (med Undtagelse af 2 Timers Søvn i Warschau) ikke været af Klæderne.